

Geïnfiltreerd in de Republiek

De Zweed Harald Appelboom (1612-1674) en de rol van spionage in zijn diplomatieke carrière

Sjoerd Opschoor
S1523996
s.j.opschoor@umail.leidenuniv.nl

MA-Thesis: History, Europe 1000-1800
30 ECTS
Scriptiebegeleider: Dr. M.A. Ebben
Inleverdatum: 3 juni 2020

Afbeelding titelblad: Foto van een brief geschreven door Harald Appelboom, afkomstig uit het Riksarkivet te Stockholm. *Bron brief: Riksarkivet Stockholm, Diplomatica Hollandica, Beskickningen i Nederländerna, inv. nr. 30, Brev till Kungl. Maj:t 1652.*
Bron afbeelding: Collectie Sjoerd Opschoor, Zwijndrecht

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
De situatie in de Republiek: spionage en geheimhouding.....	11
Het uitbreiden van een patronagenetwerk.....	22
De Noordse oorlog en het incident van 1657.....	37
Appelboom en zijn verhouding met het regentschap.....	53
Conclusie.....	68
Archivalia.....	72
Bronnenuitgaven.....	73
Bibliografie.....	73

Inleiding

‘Ick hebbe mede gelet op de outheyt van de datum van de Missive van haere Majesteyt op ’t stuck van de Mediatie, maer werde beworgen om te geloven, dat deselve in handen van den Resident Appelboom soo lange is gebleven, (...) om de traegheyt die de Sweedtsche saecken schynt aengeboren of om andere reden, laet ick tot U. Ed. bedencken.’¹

Op deze manier verwoordde Coenraad van Beuningen zijn wantrouwen over de in de Republiek der Verenigde Nederlanden residerende Zweedse diplomaat Harald Appelboom (1612-1674).² Met enige terughoudendheid liet Van Beuningen, op dat moment diplomaat residerende in Scandinavië, in 1653 weten dat deze Appelboom niet te vertrouwen was en dat de ontvanger van de brief zich bewust moest worden van de gevaren van deze Zweedse diplomaat. De ontvanger van de brief was de toekomstige raadpensionaris van het gewest Holland en West-Friesland, Johan de Witt. De Witt was daarmee nog voordat hij officieel benoemd was tot raadpensionaris zich al bewust van deze onbetrouwbare Zweedse diplomaat.³ Appelboom zou uiteindelijk tijdens de gehele dienstperiode van De Witt als diplomaat, weliswaar in verschillende functies, in de Republiek werkzaam blijven.⁴

Dat Johan de Witt rekening moest houden met onbetrouwbare buitenlandse diplomaten moet voor hem niet als een verrassing zijn gekomen. Het was voor buitenlandse diplomaten gebruikelijk en vaak zelfs ook de taak om politieke informatie door te geven aan hun werkgevers. In het in 2018 uitgekomen werk van Nadine Akkerman, *Invisible Agents, Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain*, wordt dit ook meerdere keren benoemd. Het boek, dat voornamelijk ingaat op de grote rol die vrouwen speelden in de spionageactiviteiten in vroegmodern Groot-Brittannië,

¹ Brief Van Beuningen aan De Witt, 10 mei 1653, in: H. Scheurleer ed., *Brieven, geschreven ende gewisselt tusschen de Heer Johan de Witt, raedt-pensionaris en groot-segelbewaerder van Hollandt en West-Vrieslandt; Ende de gevolmagtigden van den staedt der Vereenigde Nederlanden, in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz. Vyfde deel. Synde de verdere Negociatien van de Heeren C. van Beuningen, N. Kaiser, G. van Slingelandt, P. Vogelsangh, en F. van Dorp, in Sweden, Denemarcken ende in Poolen* (Hierna: *Brieven, geschreven ende gewisselt. Vyfde deel*) (Den Haag 1725) 139.

² O. Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers, Residerende in Nederland 1584-1810* ('s-Gravenhage 1983) 492-494.

³ Johan de Witt werd officieel benoemd tot raadpensionaris op 30 juli 1653; de Dordtenaar was daarvoor al wel waarnemend raadpensionaris geweest.

⁴ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 492-494.

vermeldt de gelijkenissen tussen diplomaten en spionnen. Zo schrijft Akkerman dat de middeleeuwse dichter en diplomaat Filips van Komen de functies ambassadeur, informant en spion als gelijkwaardig beschouwde en dat uit het zestiende-eeuwse werk van Giovanni Botero, *Della ragione di Stato (The Reason of State)*, een onderscheid tussen diplomaat en spion niet op te maken valt.⁵

Er zijn dan ook genoeg voorbeelden in de vroegmoderne geschiedenis te vinden die dit idee bevestigen en er is genoeg literatuur geschreven die aan de hand van deze voorbeelden de relatie tussen diplomatiek en spionage behandelen. Veel van deze boeken zijn geschreven in de historiografische stroming *New Diplomatic History*. Deze stroming probeert de conservatieve diplomatieke geschiedschrijving te voorzien van nieuwe invalshoeken en probeert door middel van multidisciplinaire methoden te kijken naar de vroegmoderne diplomatie.⁶ Het doel van deze historiografische stroming is onder andere om ‘van onderaf’ onderzoek te doen naar de vroegmoderne diplomaat.⁷ Ook dit onderzoek over de Zweedse diplomaat Harald Appelboom sluit zich aan bij deze stroming en probeert door een andere invalshoek, spionage, een nieuw inzicht te geven in de vroegmoderne diplomatie in Europa en dan met name in de Republiek.

De Republiek, de mogendheid waar Harald Appelboom meer dan de helft van zijn leven resideerde, had een moeizame band met het geheim houden van informatie voor buitenlandse gezanten.⁸ Guido de Bruin heeft dat uitgebreid onderzocht en heeft laten zien hoe de Republiek zijn geheimhouding probeerde te waarborgen en in hoeverre dit succesvol was. Om dat te illustreren worden in zijn boek meerdere buitenlandse gezanten aangehaald die, eventueel met behulp van professionele spionnen, de geheimhouding in de Republiek probeerden te omzeilen. Zo wordt de Engelse ambassadeur Downing ervan beschuldigd in de jaren 1660 een drietal gedeputeerden uit de Staten-Generaal te hebben omgekocht met het doel om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen omtrent de Engelse belangen.⁹ De Franse diplomaat Godefroi D’Estrades was daarnaast bekend met regenten die bereid waren om tegen een geldbedrag uit de school te klappen met in sommige gevallen geheime informatie.¹⁰ En

⁵ N. Akkerman, *Invisible Agents, Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain* (Oxford 2018) 4.

⁶ J. Watkins, ‘Toward a new diplomatic history of medieval and early modern Europe’, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38 (2008) 1-14.

⁷ C. Fletcher, *Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador* (Cambridge 2015) 6.

⁸ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 492-494.

⁹ G. de Bruin, *Geheimhouding en verraad. De geheimhouding van staatszaken ten tijde van de Republiek (1600-1750)* (Den Haag 1991) 375.

¹⁰ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 375.

ook Harald Appelboom komt in het boek van De Bruin naar voren als een diplomaat bij wie spionage een rol speelde.¹¹ Het is dan ook geen geheim meer dat de Zweedse gezant de Staatse geheimhouding geregeld omzeilde en dat spionage een onderdeel was van zijn dagelijkse bezigheden. Dit was iets waar Coenraad van Beuningen uiteindelijk ook zeker van was en hij stuurde nog geen jaar na zijn eerste opmerkingen over Appelboom de volgende woorden:

‘dewyle de Resident Appelboom in geen saecken werdt gesejdt neerstiger te syn als in ’t overschryven van alle particuliere discoursen.’¹²

De Britse historicus Alan Marshall betoogt in zijn boek *Intellegence and Espionage in the reign of Charles II, 1660-1685* dat de ‘geheime dienst’ van cruciaal belang was voor de zeventiende-eeuwse mogendheden. Hierin was een belangrijke rol weggelegd voor de buitenlandse diplomaten die, zoals Marshall het verwoordt, in de frontlinie van de vroegmoderne spionage stonden.¹³ Abraham de Wicquefort, diplomaat en nieuwsvoorzienaar uit de Republiek, was één van de eersten die de functie van diplomaat ook wel omschreef als een ‘*honourable spy*’.¹⁴ Marshall maakt echter ook een belangrijk onderscheid in de rol die diplomaten speelden in deze spionage industrie. Aan de ene kant was er het legaal verzamelen van informatie, waarbij via legale wegen informatie werd gewonnen van politici en werd doorgespeeld aan het thuisfront, en aan de andere kant waren er illegale spionageactiviteiten, waarbij via methoden als omkoping en chantage inlichtingen werden ontfoetseld en beleid werd beïnvloed. Een ruime meerderheid van de vroegmoderne diplomaten hield zich bezig met het eerste, terwijl slechts een select gezelschap zich ook bezighield met het tweede.¹⁵ Harald Appelboom mocht zich zonder twijfel bij dit tweede gezelschap scharen.¹⁶ Illegale spionageactiviteiten waren echter niet zonder risico. François de Callières, wie in 1716 een boek schreef over de benodigde kwaliteiten van een diplomaat, achtte deze illegale spionageactiviteiten niet als onderdeel van het diplomatieke spel. De gevolgen die aan

¹¹ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 375, 379, 381.

¹² Brief Van Beuningen aan De Witt, 13 februari 1654, in: *Brieven, geschreven ende gewisselt. Vyfde deel*, 311.

¹³ A. Marshall, *Intellegence and espionage in the Reign of Charles II, 1660-1685* (Cambridge 1994) 244.

¹⁴ Akkerman, *Invisible Agents*, 5; Marshall, *Intellegence and espionage in the Reign of Charles II*, 244.

¹⁵ *Ibidem*, 244.

¹⁶ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 381.

dergelijke acties verbonden konden worden, konden te schadelijk zijn voor het uiteindelijke doel van de ambassadeur of gezant.¹⁷

Desalniettemin kwam het in vroegmodern Europa voor dat op illegale wijze, in sommige gevallen geheime, informatie werd verschaft en daarna door werd gespeeld aan de werkgever. Dat dit door de grote Europese mogendheden gedaan werd, laat zien dat deze spionageactiviteiten stilzwijgend gedoogd werden. Er was echter één belangrijke voorwaarde die gesteld werd aan de diplomaten en dat was om niet betrapt te worden. Alan Marshall verwoordt het als volgt: ‘On the whole the most important rule was not to get caught and, if you did, deny it voceferously’.¹⁸ Spionage, doelende op de eerder omschreven illegale activiteiten, was daarmee een lastig onderdeel van het diplomatieke spel en ging gepaard met grote risico’s. Deze spionageactiviteiten konden niet alleen schadelijk zijn voor de reputatie van de diplomaat en diens representerende staat, maar moesten ook ten koste van alles verborgen blijven voor het grote publiek. Recent heeft ook Akkerman zich achter deze visie geschaard en geschreven dat deze illegale activiteiten bestemd waren voor professionele spionnen en in het algemeen niet voor diplomaten.¹⁹ Dat spionage en diplomatie moeilijk samengingen wordt dan ook niet in twijfel getrokken. De citaten van Van Beuningen gecombineerd met de diplomatieke carrière van Harald Appelboom laten echter zien dat er ook een ander verhaal te vertellen valt.

Geboren in 1612, begon Appelboom in 1642 na een studie in Franeker zijn diplomatieke carrière als commissaris in dienst van de Zweedse monarchie. Nadat zijn voorganger overleed, werd de Zweed in 1652 gepromoveerd tot gezant in de Republiek en vestigde hij zich in Den Haag, waar hij op 15 februari 1665 werd benoemd door de Zweedse machtshebbers tot *extraordinaris* ambassadeur.²⁰ Dit maakt dat Appelboom het gehele Eerste Stadhoudersloze Tijdperk als diplomaat in de Republiek geresideerd was en dat hij het voor elkaar kreeg om zich op te werken tot buitengewoon ambassadeur van de Zweedse staat. Dit deed Appelboom, terwijl hij tegelijkertijd beschuldigd werd van spionage en in 1657 zelfs publiekelijk bestempeld werd als spion.²¹ De Zweed slaagde er in diplomatiek actief te blijven en zelfs diplomatieke

¹⁷ Marshall, *Intelligence and espionage in the Reign of Charles II*, 252.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Akkerman, *Invisible Agents*, 5.

²⁰ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 492-493.

²¹ Waarom Appelboom publiekelijk bestempeld werd als spion komt aan bod in hoofdstuk drie: ‘De Noordse oorlog en het incident van 1657’.

promotie te maken, terwijl hij bij het grote publiek bekend stond als spion. De carrière van Appelboom lijkt daarmee te laten zien dat het verhaal van Marshall en Akkerman niet volledig is. In tegenstelling tot wat Marshall en Akkerman beweren, lijkt het dus wel degelijk mogelijk te zijn geweest om spionage en diplomatie openlijk te combineren. Het is in dit onderzoek de bedoeling een beter beeld te krijgen van dat specifieke onderdeel van Appelbooms carrière.

De nationale en internationale historiografie heeft Appelboom grotendeels links laten liggen. Op een enkel anekdotisch voorbeeld na wordt Harald Appelboom nauwelijks uitvoerig behandeld in de historiografie. Het meest uitgebreide recente werk dat over de Zweed te vinden is, is te vinden in de werken van Badeloch Vera Noldus. In haar artikel 'Dealing in Politics and Art. Agents between Amsterdam, Stockholm and Copenhagen' wordt Appelboom besproken als een combinatie van een diplomaat en belangrijk boekleverancier voor de Zweedse adel.²² Het artikel was daarmee een voorschot op het in 2011 verschenen werk onder de redactie Marika Keblusek en Noldus over de theorie rondom 'double agency', wat inhoudt dat het voor diplomaten gebruikelijk was om er meerdere functies op na te houden.²³ 'Double agents' konden bijvoorbeeld tegelijkertijd diplomaat, muzikant en kunsthandelaar zijn.²⁴ Ook Appelboom viel dus onder deze noemer en kan, zoals Noldus heeft aangetoond, getypeerd worden als 'double agent'. Het werk van Noldus gaat echter voorbij aan de spionageactiviteiten van Appelboom en mist het belang van spionage in Appelbooms diplomatieke carrière. Dit, in combinatie met de tegenstrijdigheid tussen Appelbooms carrière en de visie van Marshall en Akkerman, roept de vraag op waarom spionage een cruciaal onderdeel was van Harald Appelbooms diplomatieke carrière (1642-1674).

Akkerman benoemt in de introductie van haar laatste boek het volgende: 'The most effective spies will remain undiscovered'.²⁵ Hiermee doelt zij op het feit dat spionageactiviteiten de intentie hadden om niet achterhaald te worden. Dit maakt dat een onderzoek naar de invloed van spionage op Appelbooms leven makkelijker gezegd is dan gedaan. Het handelen in geheime informatie was iets dat, net als vandaag de dag, vooral achter gesloten deuren plaatsvond en het daglicht zo min mogelijk moest zien.

²² B.V. Noldus, 'Dealing in politics and art: Agents between Amsterdam, Stockholm and Copenhagen', *Scandinavian Journal of History* 28:3-4 (Londen 2003) 215-225, aldaar, 218-220.

²³ M. Keblusek en B.V. Noldus, *Double Agents. Cultural and political brokerage in early modern Europe* (Leiden 2011) 3-9.

²⁴ Keblusek, *Double Agents*, 7.

²⁵ Akkerman, *Invisible Agents*, 24.

Het gevolg was dat, zo werd tenminste lang gedacht, het ontbrak aan enige vorm van historisch bewijsmateriaal over spionerende diplomaten.²⁶ Het geschreven woord, en dan met name in de vorm van een brief, was echter in de vroegmoderne tijd de meest betrouwbare manier om geheime informatie over lange afstanden over te brengen. Daardoor liggen de archieven van vandaag, zoals onder andere Akkerman, De Bruin en Marshall al hebben bewezen, vol met brieven en informatie die een beter beeld kunnen schetsen van de diplomaat en zijn activiteiten die het daglicht, in principe, niet mochten zien.²⁷ Het is dus mogelijk om aan de hand van archiefmateriaal Appelbooms relatie met spionage nader te bestuderen dan tot nu toe is gedaan.

Onder andere de zeer uitgebreide brievencollectie die Appelboom tijdens zijn diplomatieke carrière naar de Zweedse machtshebbers heeft gestuurd geeft daartoe een goede mogelijkheid.²⁸ Doordat deze collectie, die te vinden is in het Riksarkivet te Stockholm, vol zit met door Appelboom onderschepte en gekopieerde missiven en resoluties, puilt deze collectie uit met potentieel belangrijke brieven en is het eindresultaat van zijn spionage goed zichtbaar. Daarnaast is in deze brievencollectie gemakkelijk te achterhalen in welke mate en in welke periodes spionage een belangrijke rol speelde in de werkzaamheden van Harald Appelboom. Bewust zijn van de mogelijkheden van deze brievencollectie heeft als gevolg dat de brieven effectief kunnen worden geanalyseerd en dat er bewustzijn is van wat er niet in met deze primaire bronnen te bereiken valt.

Zoals vaker het geval is bij historische primaire bronnen, zijn er ook beperkingen te stellen aan deze brievencollectie. Het grote aantal brieven in de collectie bevindt zich grotendeels in het Riksarkivet in Stockholm, wat een limiet stelt aan de toegankelijkheid. Daarnaast zorgt de enorme kwantiteit aan brieven ervoor dat het voor dit onderzoek niet mogelijk is geweest om alle brieven goed genoeg te bestuderen, waardoor er een noodzakelijke selectie is ontstaan. Om deze selectie zo waardevrij als mogelijk te houden is er voor gekozen om de nadruk te leggen op de brieven die eens in de vijf jaar in de zomer zijn geschreven, beginnende met de eerste zomer die mogelijk was: 1647. Er is gekozen voor eens in de vijf jaar, omdat op die manier de kwantiteit aan brieven niet te groot wordt, maar het tegelijkertijd nog wel mogelijk is om de

²⁶ Marshall, *Intelligence and espionage in the Reign of Charles II*, 2.

²⁷ Akkerman, *Invisible Agents*, 12.

²⁸ Riksarkivet Stockholm, *Diplomatica Hollandica, Beskickningen i Nederländerna (Hierna:SE/RA/2109/I), Agenten, slutligen envoyén Harald Appelboom 1645-1674*.

brievenverzamelingen met elkaar te vergelijken. Met dezelfde reden is ervoor gekozen om alleen brieven geschreven in de zomer mee te nemen. De keuze is gevallen op de zomer, omdat in dit jaargetijde, in vergelijking met andere jaargetijden, het diplomatieke verkeer het meest actief was. Briefverkeer was in de vroegmoderne tijd over het algemeen meer aanwezig in de zomer. Daarnaast werden oorlogen, een essentieel element in de diplomatie, het liefst gevoerd met goed weer. Dit houdt in dat de informatie uit de brievencollectie afkomstig is uit de brieven geschreven in de zomers van 1647, 1652, 1657, 1662 en 1667. Deze beperkingen houden echter ook in dat er genoeg mogelijkheden zijn tot vervolgonderzoek in de toekomst.

Om zo dicht mogelijk bij de ontwikkeling van Appelbooms diplomatieke carrière te komen, zijn de woorden van Appelboom zelf van cruciaal belang. Hoe logisch dit ook klinkt, is het lastig om deze woorden goed te analyseren. Ten eerste zijn de brieven van Appelbooms eigen hand maar in bescheiden aantallen te vinden in de brievencollectie uit het Riksarkivet. Ten tweede zijn veel van deze brieven geschreven in een nog niet achterhaald cijferschrift. Een aantal brieven aanwezig in het Nationaal Archief te Den Haag biedt daarin enigszins uitkomst.²⁹ Deze brieven, die Appelboom in 1657 naar Zweden stuurde, werden onderschept, vertaald naar het Nederlands en teruggestuurd naar Den Haag. De brieven geven een inzicht in zijn rol als Zweeds gezant en in zijn spionagemethoden. Doordat het een klein aantal brieven betreft, is Appelbooms memorie uit 1663 echter een uitgebreidere primaire bron om de woorden van Appelboom te kunnen analyseren. Deze memorie, die in 1905 vertaald en in een bronnenuitgave uitgegeven is door G.W. Kernkamp, geeft één van de weinige mogelijkheden om Appelbooms ideeën over zijn eigen diplomatieke carrière tot in detail te onderzoeken.³⁰ In deze memorie poogt Appelboom op chronologische wijze immers ‘verslag te geven en rekenschap af te leggen van hetgeen ik [Harald Appelboom] op dien mij toevertrouwde post heb verricht’.³¹

Net als deze memorie zal het onderzoek chronologisch plaatsvinden. Het doel van dit onderzoek is om de ontwikkeling van Harald Appelbooms carrière aan de hand van spionage te volgen, waarbij een chronologisch overzicht de meeste geschikte manier is om dit voor

²⁹ Nationaal Archief Den Haag, Archief van de Staten-Generaal (hierna: NL/NA/1.01.02), inv.nr. 12585.25, Onderschepte brieven van de Zweedse resident in de Republiek, Harald Appelboom, strekkende tot nadeel van Denemarken en de Republiek, en stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met deze brieven.

³⁰ G.W. Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom’, *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 26 (1905) 290-375.

³¹ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 307.

elkaar te krijgen. Het eerste hoofdstuk, ‘De situatie in de Republiek: spionage en geheimhouding’, zal echter nog het geven van de juiste context beslaan. De rol van geheimhouding in de Republiek en de redenen achter spionage in combinatie met diplomatiek staan centraal. Vervolgens komt de carrière van Appelboom aan bod; met in hoofdstuk twee, ‘Het uitbreiden van een patronagenetwerk’, het begin van zijn diplomatieke loopbaan. Beginnende in Amsterdam, waar Appelboom commissaris was, zal het hoofdstuk ingaan op zijn benoeming tot gezant en uiteindelijk doorgaan tot en met de aftreding van de Zweedse vorstin Christina. Doordat haar opvolger, Karel X Gustaaf, een radicaal andere koers voer, zal zijn regeringsperiode (1654-1660) het kader zijn van hoofdstuk drie, ‘De Noordse oorlog en het incident van 1657’. Het is in deze periode dat Appelbooms spionageactiviteiten het actiefst worden en de doorgestuurde missiven en resoluties van grote aantallen zijn.³² Het laatste hoofdstuk, ‘Appelboom en zijn verhouding met het regentschap’, bevat voornamelijk de periode na Karel X Gustaaf, waarin Appelboom zich op weet te werken tot buitengewoon ambassadeur. Waarom uitgerekend Appelboom voor de functie wordt gekozen staat hierin centraal. De functie van buitengewoon ambassadeur zou hij vervullen tot en met zijn overlijden in 1674.

³² SE/RA/2109/I, inv nr. 46, Brev till Kungl. Maj:t 1657.

De situatie in de Republiek: spionage en geheimhouding

De Republiek der Verenigde Nederlanden week in vele opzichten af van andere grote Europese mogendheden. De relatieve academische en religieuze tolerantie, het flamboyante gedrag van kooplieden zonder adellijke titel en het feit dat er sprake was van een republiek in plaats van een monarchie waren voor veel buitenlandse waarnemers vreemde gewaarwordingen. Onder andere het gebrek aan een duidelijke sociale hiërarchie, zoals in een monarchie, deed bij menig buitenlandse edellieden de wenkbrauwen fronsen.³³ Ook de besluitvorming van het Staatse buitenlandse beleid was een belangrijke reden dat buitenlanders, en dan met name buitenlandse diplomaten, vreemd opkeken tegen de gang van zaken in de Republiek. Voor een lange tijd in de historiografie van de Republiek heerste er het idee dat er in de Republiek, zeker in vergelijking met andere Europese mogendheden, sprake was van een ingewikkeld en inefficiënt staatsbestel.³⁴ Het staatsbestel van de Republiek was een relatief ingewikkeld stelsel, wat voor veel buitenlandse diplomaten ver af stond van wat ze gewend waren. Doordat beslissingen over belangrijke onderhandelingen of ingediende memories gediscussieerd dienden te worden in zowel de Staten-Generaal, de Gewestelijke Staten en de lokale vroedschappen zou er van enige vorm van efficiëntie in de besluitvorming geen sprake zijn geweest. Elke beslissing kon alleen worden uitgevoerd op basis van ruggespraak, wat inhield dat beslissingen alleen konden worden uitgevoerd met toestemming van de achterban, die op zijn beurt ook alleen maar toestemming mocht geven met inspraak van zijn achterban. Uiteindelijk hadden meer dan 1200 mensen invloed op de te varen koers in de Republiek.³⁵ Hierdoor is het idee ontstaan dat het staatsbestel omtrent het buitenlandse beleid niet alleen inefficiënt was, maar ook zeer tijdrovend. De laatste jaren is deze gedachtegang meer genuanceerd en is er meer nadruk gelegd op de positieve kanten van het Staatse staatsbestel. De negatieve aspecten van het Staatse buitenlandse beleid moeten niet vergeten worden, maar tegelijkertijd moet onder andere de slagvaardigheid in de Republiek niet onderschat worden.³⁶

Eén van de negatieve aspecten van het staatsbestel was dat de geheimhouding in de Republiek niet veel voorstelde. Het was algemeen bekend dat politieke informatie

³³ J.I. Israel, *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806* (Oxford 1995) 1-2.

³⁴ G. de Bruin, 'Het politiek bestel van de Republiek: een anomalie in het vroegmodern Europa?', *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 114(1) (1999) 16-38, aldaar 16-17.

³⁵ G. de Bruin, 'Buitenlands beleid en gezantschapswezen in de republiek', *Nederlands Archiefblad* 99 (1) (1995) 3-10, aldaar 4.

³⁶ De Bruin, 'Het politiek bestel van de Republiek', 17.

rondslingerde in de Republiek en dat er weinig politieke geheimen waren voor het grote publiek. De Portugese gezant De Sousa Coutinho schreef in 1648 dat ‘Waar in deze regering niets geheim blijft zijn zelfs de belangrijkste zaken de volgende dag gemeengoed’.³⁷ En ook de Engelse gezant Downing en de Franse gezant D’Avaux schepten er vrolijk over op dat er niets in de Republiek voorviel wat hun niet bekend was. Het verkrijgen van politieke stukken en missiven, ook *secrete* brieven, was dan ook voor de betere diplomaten, onder wie Harald Appelboom, geen enkel probleem.³⁸ Om de carrière van Appelboom beter te begrijpen en de rol van zijn spionageactiviteiten goed te kunnen analyseren is het van belang eerst een goed beeld te krijgen in wat voor soort politieke samenleving Appelboom handelde en welk effect geheimhouding en spionage op deze samenleving hadden. Het is daarom dat, voordat er in detail gekeken wordt naar de carrière van Appelboom, er in het eerste deel van dit hoofdstuk wordt afgevraagd waarom spionage mogelijk was in de Republiek en in het tweede deel van het hoofdstuk de vraag gesteld wordt waarom diplomaten eigenlijk gebruikmaakte van de inefficiënte Staatse geheimhouding?

Tijdens het ingaan van het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk veranderde tegelijkertijd het politieke speelveld in Europa. Na de Vrede van Westfalen (1648) werden geleidelijk interne machtsconflicten ingeruild voor internationale rivaliteit. De interne politieke instabiliteit nam af en de versterking van de eigen staatsmacht werd van een steeds groter belang. In een samenleving met veel concurrerende Europese staten werd het inwendig en uitwendig uitbreiden van het eigen gezag steeds belangrijker. Het gevolg was dat ook het buitenlandse beleid van een mogendheid steeds belangrijker werd. Deze werd bewerkstelligd door het vergroten van een staand leger en een vloot én door het verspreiden en het uitbreiden van een permanent diplomatiek netwerk door heel Europa.³⁹

Dit gold uiteraard ook voor de Republiek, die als nieuwe soevereine staat moest zien te overleven in de agressieve macht- en dynastieke politiek van de Europese monarchieën. Dat de Republiek dit op geheel eigen wijze deed, bleek wel uit de politieke strategie van Johan de Witt; De Witt was als raadpensionaris van Holland en West-Friesland één van de belangrijkste politici voor de Republiek uit de zeventiende eeuw. De Witt hield voor een groot gedeelte van zijn dienstperiode vast aan een buitenlands beleid van voorkomen van affectie met andere mogendheden en, handelsverdragen nagelaten, volledige militaire neutraliteit op

³⁷ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 357.

³⁸ Ibidem, 356.

³⁹ De Bruin, ‘Buitenlands beleid en gezantschapswezen’, 3.

het Europese vasteland. Zijn idee hierachter was dat de welvaart in de Republiek hier het meeste baat bij zou hebben, doordat de Staatse handel het beste zou gedijen in periodes van vrede en stabiliteit. De Nederlandse historicus Groenveld omschreef in 1990 dit beleid met de term ‘passief neutralisme’.⁴⁰ Desalniettemin had de Republiek geen keus om mee te gaan in het Europese machtsspel, waardoor het belang van het buitenlandse beleid in de Republiek toenam. Het buitenlandse beleid en de daarmee gepaard gaande inefficiënte geheimhouding, waar vele buitenlandse diplomaten destijds van zouden profiteren, vloeide voort uit het staatsbestel van de Republiek.⁴¹

Zoals eerder geschreven was het staatsbestel van de Republiek voor veel buitenlandse waarnemers een ingewikkelde aangelegenheid. De soevereiniteit in de Republiek lag in handen van de Gewestelijke Staten. Het buitenlandse beleid, daarentegen, werd gevormd in de Staten-Generaal in Den Haag.⁴² De Staten-Generaal waren een permanente vergadering dat bestond uit afgevaardigden uit de Gewestelijke Staten. De Staten-Generaal hadden in de Republiek de macht over militaire en diplomatieke aangelegenheden en hadden het monopolie over kwesties van oorlog, vrede en allianties. Deze macht werd door de Staten-Generaal ontnomen uit de Unie van Utrecht (1579), uit tradities en uit gewoontes die afstamden van tijden voor de Nederlandse opstand, maar was nergens officieel vastgelegd.⁴³ Daarnaast zorgden ontwikkelingen in de zestiende en zeventiende eeuw, bijvoorbeeld het Plakkaat van Verlatinghe (1581), de Vrede van Münster (1648) en de Grote Vergadering (1651) ervoor dat de rol van de Staten-Generaal steeds in kleine mate werd uitgebreid.⁴⁴ Ook het representeren van de staat was een belangrijke onderdeel van het takenpakket van de Staten-Generaal, waardoor buitenlandse afgevaardigden vaak met veel ceremonieel ontvangen werden in de verblijfplaats van dit politieke orgaan, Den Haag.⁴⁵

In de praktijk werd het buitenlandse beleid echter niet alleen gevormd door de Staten-Generaal. De Staten-Generaal kregen hulp met de vorming van het buitenlandse beleid van andere politieke organen. De Raad van State, voorbereidende commissies en de Gewestelijke Staten, met name de Staten van Holland, konden invloed hebben op het buitenlandse beleid.

⁴⁰ S. Groenveld, *Evidente factiën in den staet. Sociaal-politieke verhoudingen in de 17^e-eeuwse Republiek der Verenigde Nederlanden* (Hilversum 1990) 44-45.

⁴¹ De Bruin, ‘Buitenlands beleid en gezantschapswezen’, 4.

⁴² M.A.M. Franken, *Coenraad van Beuningen’s politieke en diplomatieke activiteiten in de jaren 1667-1684* (Groningen 1966) 23-24.

⁴³ J. Grever, ‘The Structure of Decision-Making in the States-General of the Dutch Republic 1660-1668’, *Parliaments, Estates and Representation* 2:2 (1982) 125-153, aldaar 125.

⁴⁴ S. Groenveld, *Voorlopend getij: de Nederlandse Republiek en de Engelse Burgeroorlog, 1640-1646* (Amsterdam 1984) 66-74.

⁴⁵ Grever, ‘The Structure of Decision-Making in the States-General’, 125.

De laatste stem in het beleidsproces bleef echter ten alle tijden in handen van de Staten-Generaal. Desalniettemin was het buitenlandse beleid in de Republiek onoverzichtelijk, wat nadelige gevolgen met zich mee bracht.⁴⁶ Zo schreef Appelboom in 1657 aan het Zweedse koningshuis dat geduld een belangrijke eigenschap was voor een diplomaat in de Republiek: ‘Dit mijn memoriael hebben de gedeputeerde vande provincien overgenomen om aen hunne principaelen te communiceren ende moet ick afwachten’.⁴⁷ Daarnaast zorgden de vele mensen betrokken in de besluitvorming ervoor dat het voor buitenlandse diplomaten gemakkelijk was in het bezit te komen van één van de vele kopieën van de stukken van de Staten-Generaal. Iedere gedeputeerde had namelijk het recht stukken van de Staten-Generaal te verkrijgen om een beslissing te kunnen maken. Daardoor waren veel personen in de Republiek in het bezit van staatsstukken met soms gevoelige informatie; waarvan de meesten ook nog eens vatbaar voor omkoping bleken te zijn. Staatstukken waren daardoor onmogelijk om achter gesloten deuren te houden.⁴⁸ Ondanks deze nadelige aspecten was het buitenlandse beleid een stuk slagvaardiger dan lange tijd gedacht werd en dit had alles te maken met de opkomst van de commissies.⁴⁹

Om de nadelige gevolgen van het staatsbestel te ontwijken, liet de praktijk zien dat er steeds meer aandacht werd besteed aan de voorbereidende fase in het besluitproces. Daar waar het bij definitieve beslissingen verplicht was om alle politieke organen langs te gaan, gaf de voorbereidende fase veel meer speelruimte en bewegingsvrijheid om efficiënt te werk te gaan. Daarnaast bracht deze nadruk op het voorbereidende werk het aantal personen met invloed terug tot een select gezelschap, waardoor de geheimhouding beter gewaarborgd kon blijven. Het was daarom dat ten tijde van Appelbooms residentschap de voorbereiding zich ontwikkelde tot de belangrijkste schakel in de generaliteitszaken.⁵⁰ Dat deze ontwikkeling tegelijkertijd een neveneffect had op de geheimhouding laat niet alleen het belang van deze ontwikkeling kenmerken, maar rechtvaardigt ook een nadere kijk op de voorbereidende fase: het commissiewezen.

De commissies van de Staten-Generaal, ook wel besognes genoemd, waren in het leven geroepen om advies te geven over de te nemen beslissingen van de Staten-Generaal. Al in de eerste helft van de zeventiende eeuw kregen deze commissies een steeds belangrijkere

⁴⁶ Groenveld, *Voorlopend getij*, 74-77.

⁴⁷ NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 4 juni 1657.

⁴⁸ Franken, *Coenraad van Beuningens politieke en diplomatieke activiteiten*, 25.

⁴⁹ De Bruin, ‘Het politiek bestel van de Republiek’, 17; Een uitgebreidere uitleg van het Staatse staatsbestel is onder andere te vinden in: De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 119-218.

⁵⁰ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 318.

rol in het beleidsproces⁵¹, maar met name ten tijde van het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk speelden deze commissies een cruciale rol in het buitenlandse beleid van de Republiek. In hoeverre deze ontwikkeling aan De Witt zelf te wijten valt, is omstreden, maar dat de hoogtijdagen van de besognes in het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk vallen, staat vast.⁵² Steeds meer besognes kwamen boven drijven en elke commissie besprak andere onderwerpen. Voorbeelden van deze onderwerpen zijn militaire zaken, financiële zaken, de Verenigde Oost-Indische Compagnie en maritieme zaken. En ook elk land waarmee de Republiek belangrijke betrekkingen had, kreeg een eigen besogne, zoals Engeland, Frankrijk of Zweden. Wanneer bepaalde kwesties meerdere landen tegelijk betrof, werden de desbetreffende besognes voor een tijdelijke periode samengevoegd.⁵³ Geleidelijk groeide de invloed van de adviescommissies en steeds vaker werden de adviezen, soms onveranderd, overgenomen door de Staten-Generaal. De goedkeuring van deze adviezen werd steeds meer een formaliteit, waardoor de vergaderingen van de Staten-Generaal logischerwijs steeds minder tijd in beslag namen. De Staten-Generaal bleven formeel de laatste stem houden, maar de besluitvorming van het buitenlandse beleid verplaatste zich in feite van de Staten-Generaal naar de besognes.⁵⁴ De besluitvorming van het buitenlandse beleid was daardoor in de praktijk niet meer in handen van 1200 personen, maar lag slechts bij een select gezelschap.

Portret van Johan de Witt, geschilderd door Adriaen Hanneman in 1652.

Bron: *Wikimedia Commons*.

⁵¹ Groenveld, *Voorlopend getij*, 75-80.

⁵² De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 141.

⁵³ *Ibidem*, 141-142.

⁵⁴ Franken, *Coenraad van Beuningen's politieke en diplomatieke activiteiten*, 26-29; De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 145.

Deze ontwikkeling was een groot gewin voor de slagvaardigheid in de Republiek. Dat deze ontwikkeling daarnaast ook een gewin was voor de Staatse geheimhouding is geen verassing te noemen. De beste manier om informatie geheim te houden is immers om deze met zo min mogelijk personen te delen. Desalniettemin blijft het wel de vraag hoe het mogelijk was dat het beleidsproces zo drastisch kon inkrimpen zonder dat daar grote vraagtekens bij werden gezet. Dit kan worden verklaard door drie redenen. Ten eerste bleef het formele proces bestaan. Officieel was het nog steeds noodzakelijk om de toestemming te krijgen van de Gewestelijke Staten, voordat er toestemming gegeven mocht worden over het beleid. Hoewel deze ontwikkeling ervoor zorgde dat het meeste al besproken werd in de commissies en dat daar de gevoeligste informatie aan bod kwam, hadden de gedeputeerden van de Statencolleges nog steeds het recht om geïnformeerd te worden over de generaliteitszaken. Ten tweede waren alle gewesten afgevaardigd in deze besognes. De besognes bestonden namelijk uit één gedeputeerde uit elk gewest, wat zorgde voor een totaal van zeven gedeputeerden per besogne. Ten tijde van Johan de Witt kreeg deze raadpensionaris een vaste plek in sommige commissies, waardoor het totaal op acht kwam te staan. Daarnaast had de toevoeging van De Witt als gevolg dat het gewest Holland twee gedeputeerden in de besognes had en daardoor een overmacht kon creëren tijdens de vergaderingen. De Hollandse machtspositie in de Republiek had daarmee ook vorm gekregen in de adviescommissies.⁵⁵ Ten derde hadden de meeste gewesten minder interesse in de staatszaken. Veel gewesten, waarbij Holland de grootste uitzondering was, hadden minder belangen in het buitenland en hadden daarom minder interesse om uitgebreid te discussiëren over buitenlandse zaken. De achterban in de meeste gewesten, de bron van macht voor de gedeputeerden, vond zijn belangen in de gewestelijke politiek, waardoor ook de gedeputeerden van de Staten-Generaal hun interesses primair hadden liggen in de gewesten. Het was dan ook niet ongebruikelijk dat deze gedeputeerden regelmatig verstek lieten gaan en dat de vergadering maar voor de helft gevuld was.⁵⁶ Deze drie redenen zorgden ervoor dat de rol van de adviescommissies zonder veel tegenstand kon uitgroeien tot een onmisbare schakel in het buitenlandse beleid van de Republiek.

Het gewest Holland vormde dus op het gebied van buitenlands beleid een uitzondering in vergelijking met de andere Gewestelijke Staten. Het gewest had veel belangen in het buitenland en was met twee afgevaardigden goed vertegenwoordigd in de besognes. Doordat de Staten-Generaal vergaderden op het binnenhof in Den Haag was het voor de gedeputeerden

⁵⁵ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 142.

⁵⁶ Ibidem, 135; Franken, *Coenraad van Beuningen's politieke en diplomatieke activiteiten*, 26-29.

van de Staten van Holland, die ook op het binnenhof vergaderden, bijna onmogelijk om verstek te laten gaan zonder een goed excuus.⁵⁷ Door het Hollandse overwicht in de financiën van de Republiek, hun overwicht in de Staten-Generaal en hun overwicht in de adviescommissies kon het gewest geleidelijk de machtspositie uitbreiden in de Staatse politiek. Het staatsbestel zorgde er aan de ene kant voor dat vele gewesten te maken kregen met een afgeremde besluitvorming, aan de andere kant had het staatsbestel tot gevolg dat het gewest Holland kon floreren.⁵⁸ Met name tijdens het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk was de wil van het gewest, zonder het tegengewicht van de Stadhouders, figuurlijk wet.⁵⁹

Onder leiding van Johan de Witt, die raadpensionaris was tijdens het residentschap van Appelboom, werd het buitenlandse beleid naar de hand van de Hollanders gezet. Door De Witts vaste plek in de besognes, de gewestelijke desinteresse en De Witts expertise op het gebied van buitenlandse zaken, verkregen via een uitgebreid particulier diplomatiek brievennetwerk met diplomaten residerend in het buitenland, slaagde Johan de Witt erin de belangrijke commissies grotendeels naar zijn hand te zetten. De Witt kreeg hierbij, naarmate het bleek dat de Republiek goed gedijde in het Europese speelveld, ook het vertrouwen van de andere regenten.⁶⁰ De rol van Johan de Witt in het buitenlandse beleid was uiteraard vele malen gecompliceerder dan hier geschetst wordt en tegelijkertijd moet de macht van Johan de Witt niet overschat worden. Desalniettemin kon hij via de belangrijke besognes in grote lijnen het buitenlandse beleid uitzetten, waardoor het besluitproces van het buitenlandse beleid van 1200 man op de schouders van één man was beland.

De invloed van meerdere politieke organen was desastreus voor de geheimhouding van de Republiek. Door dit aantal in de praktijk te verkleinen naar een select gezelschap en in effect zelfs voor een groot deel op de schouders te leggen van Johan de Witt, werd een belangrijke oorzaak van het probleem onderuit gehaald. Desalniettemin bleef de geheimhouding en de mogelijkheid tot spionage een groot vraagstuk in de Republiek. De formele staatsinrichting zorgde ervoor dat het onmogelijk was om het grote aantal personen met invloed volledig te omzeilen, waardoor staatsstukken in groten getale rond bleven slingeren. Daarnaast had de opkomst van de besognes naast positieve gevolgen ook nadelige gevolgen voor de geheimhouding in de Republiek. Het omkopen van regenten was met de ontwikkeling van de besognes voor buitenlandse diplomaten een steeds aantrekkelijkere optie

⁵⁷ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 142-145.

⁵⁸ I. Schöffers, *Veelvormig Verleden. Zeventien studies in de Vaderlandse Geschiedenis* (Amsterdam 1987) 16-17.

⁵⁹ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 149-150.

⁶⁰ H.H. Rowen, *John de Witt. Grand Pensionary of Holland, 1625-1672* (Princeton 1978) 240-241.

geworden, aangezien er nu daadwerkelijk regenten waren die het beleid van de Republiek konden sturen.⁶¹ Het tweede en het derde hoofdstuk van deze scriptie zullen laten zien dat ook Appelboom zich schuldig maakte aan omkoping van corrupte regenten in de Republiek. Dat deze methode van spionage tot de mogelijkheden behoorde, betekende echter niet dat dit ook de dagelijkse gang van zaken was in Den Haag.⁶²

Dat het in de Republiek mogelijk was om *secrete* en belangrijke informatie relatief makkelijk te achterhalen, hoefde niet te betekenen dat dit ook daadwerkelijk gebeurde. Spionage was en is nog steeds een kwestie van vraag en aanbod. Er moest sprake zijn van een bepaalde vraag door andere mogendheden, voordat buitenlandse diplomaten en spionnen interesse kregen in de *secrete* stukken van de Republiek.⁶³ Nadat de aanbodzijde van de zeventiende-eeuwse spionage in de Republiek net behandeld is, is het van belang ook een nader blik te werpen op de vraagzijde van spionage. Waarom was het voor een buitenlandse diplomaat als Appelboom de taak om te spioneren? In hoeverre had de Zweedse staat belang bij de spionageactiviteiten van Appelboom en in hoeverre waren er andere belanghebbenden bij de illegale handelingen van de Zweedse gezant?

Als diplomaat in dienst van de Zweedse staat had Appelboom drie kerntaken te volbrengen: representatie van de staat, negotiatie en het verzamelen van informatie. Deze drie kerntaken waren voor iedere diplomaat onderdeel van het takenpakket en worden door Jeremy Black in zijn werk *A History of Diplomacy* omschreven als de basis van diplomatie.⁶⁴ Dat het verzamelen van informatie een belangrijk onderdeel was van Appelbooms functie als diplomaat blijkt wel uit zijn eigen memorie.

Als resident in dienst van de Zweedse staat was het Appelbooms taak om ‘aan Hare Kon. Mt. , overeenkomstig mijn nederigen plicht, allerlei importante en voor haar belang dienstige en nuttige ouvertures en rapporten’ te versturen naar het koninklijke paleis te Stockholm.⁶⁵ Het was voor de Zweedse staat van groot belang deze informatie van zijn Zweedse diplomaten verspreid over het Europese continent te ontvangen. Met de toenemende internationale rivaliteit werd het voor Europese staten, waaronder Zweden, noodzakelijk om zichzelf te verrijken met betrouwbare informatie over hun allianties en hun vijanden. Om er zeker van te zijn dat allianties betrouwbaar waren en om de gedachten van de concurrent te achterhalen, werd het inwinnen van politieke, diplomatieke, militaire, maritieme of financiële

⁶¹ De Bruin, ‘Buitenlands beleid en gezantschapswezen’, 5.

⁶² Ibidem, 5.

⁶³ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 63.

⁶⁴ J. Black, *A History of Diplomacy* (Londen 2010) 14.

⁶⁵ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 313.

inlichtingen een zaak van leven en dood. De concurrentie was groot, wat als gevolg had dat een goed spionagenetwerk voor een staat cruciaal was. Het is niet voor niets dat spionage en het vergaren van informatie een hoge vlucht namen in de zeventiende en achttiende eeuw.⁶⁶ De Zweedse staat ondernam, net als andere Europese mogendheden, meerdere acties om hun eigen inlichtingenbronnen te vergroten.

Dit begon met het opzetten van een diplomatiek netwerk in de buitenlandse regeringscentra van residerende ambassadeurs en lager geclassificeerde diplomaten. Hiermee werden de Europese internationale betrekkingen aangehaald. Deze residerende diplomaten waren, volgens Guido de Bruin, in wezen ‘ambtelijke, geprivilegieerde spionnen’.⁶⁷ Het was aan deze gezanten om aan informatie te komen, ongeacht de manier waarop. De handelswijze waarop deze gezanten hun inlichtingen vergaarden, zullen aan de hand van Appelboom in andere hoofdstukken uitgebreid aan bod komen.

Andere methoden die staten gebruikten om aan hun inlichtingen te komen waren een netwerk creëren van commerciële agenten, ook wel consuls genoemd, het inzetten van professionele geheime agenten en het onderscheppen van diplomatieke correspondentie van rivaliserende staten. Dit laatste kreeg men voor elkaar door misbruik te maken van het in gebrekkige staat verkerende postwezen.⁶⁸ Al deze methoden hielpen uiteindelijk mee met het verzekeren van de veiligheid, zowel intern als extern, van staten en zorgden ervoor dat beleid gebaseerd werd op een grote bron aan informatie. Desalniettemin was dit niet de enige reden waarom Zweden vraag had naar de inlichtingen van Appelboom.

De zeventiende eeuw was een tijd waarin er in toenemende mate vraag was naar politieke informatie vanuit de samenleving. Niet alleen de Europese mogendheden, maar ook de niet-statelijke actoren in Europa kregen steeds meer de behoefte om zichzelf te omringen met zoveel mogelijk kennis en informatie. Zeker in de Republiek werd nieuws, en voornamelijk politiek nieuws, met veel belangstelling gevolgd. De Republiek was bij uitstek een staat waarin de nieuwscyclus floreerde. Het is dan ook niet voor niets dat halverwege de zeventiende eeuw de Amsterdamse bevolking de keuze had uit zes verschillende kranten.⁶⁹ Eén van deze kranten, de *Tijdinghe uyt verscheyde quartieren*, besprak Appelboom tijdens de uitgave van 8 december 1657. De krant gaat in op hoe een incident in de zomer van 1657 tussen Appelboom en de Republiek uiteindelijk met een sisser afloopt: ‘men seght hier dat

⁶⁶ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 63.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Akkerman, *Invisible Agents*, 12.

⁶⁹ A. Pettegree en A. der Weduwen, *The Bookshop of the World. Making and Trading Books in the Dutch Golden Age* (New Haven 2019) 68-69.

alle't gepasseerde sal onder blijven en voor vergheten gehouden werden.'⁷⁰ Het incident, waarmee Appelboom publiekelijk betiteld werd als spion, zal in 'De Noordse oorlog en het incident van 1657' uitgebreid aan bod komen.

De toenemende vraag naar politieke informatie kan op verschillende manieren verklaard worden. Zo hadden bijvoorbeeld handelaren een grote behoefte betrouwbare politieke en economische informatie uit andere delen van de wereld tot zich te nemen om daarmee een zo winstgevend mogelijk beleid te kunnen maken.⁷¹ Een andere verklaring kan zijn de toenemende status die verbonden werd aan het bezit van kennis en nieuws. Hoewel het kopen van boeken, een belangrijke bron van kennis, in de zeventiende eeuw een flinke uitgave was voor de meeste mensen, waren er ook rijke lieden die het zichzelf permitteerde honderden publicaties in de boekenkast te hebben staan. Vooral voor deze rijkelui was het bezit van boeken meer dan alleen het bezit van teksten. Naast omgeven te zijn met vele vormen van kennis, liet een uitgebreide boekenkast zien dat men professioneel was in zijn beroep en dat men zeer veel competenties bezat.⁷² Een laatste verklaring kan gevonden worden in de groeiende geletterdheid onder de Europese bevolking. Zeker in de Republiek werd er relatief veel ingezet op een stijgende lijn in de geletterdheid onder de eigen bevolking. Halverwege de zeventiende eeuw bevatte de Republiek voor de hoge standen in de samenleving 92 Latijnse scholen, vijf universiteiten en vijftien instituten voor hoger onderwijs, maar ook de onderkant van de bevolking had een mogelijkheid om naar school te gaan.⁷³

Verspreiding van politiek nieuws vierde hoogtijdagen in de Republiek, waar via pamfletten, bijeenkomsten en kroegenpraat de regionale, nationale en internationale politiek besproken werd.⁷⁴ Ook in andere regio's in Europa was deze ontwikkeling echter aanwezig, waardoor Appelboom te maken kreeg met een grotere vraag naar de politieke ontwikkelingen in de Republiek vanuit zijn vaderland. Met name de Zweedse adel wilde door middel van correspondentie met Appelboom zich op de hoogte laten brengen van het laatste nieuws uit de Republiek. De vele briefwisselingen met edellieden als Graaf Karel Gustaaf Wrangel (1613-1676) en Magnus Gabriel de la Gardie (1622-1686) tonen aan dat Harald Appelboom niet alleen informatie inwon voor de Zweedse monarchie, maar ook op goede voet stond met de

⁷⁰ *Tijdinghe uyt verscheyde quartieren*, 8 december 1657.

⁷¹ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 79-80.

⁷² Pettegree, *The Bookshop of the World*, 8.

⁷³ *Ibidem*, 9.

⁷⁴ *Ibidem*, 10.

Zweedse adel.⁷⁵ Appelboom zond deze leden van de adellijke stand bijna wekelijks missiven met de laatste politieke inlichtingen en pamfletten.⁷⁶

De Republiek was halverwege de zeventiende eeuw een uitstekend toneel voor spionerende diplomaten. Het staatsbestel zorgde ervoor dat de geheimhouding in de Republiek in een slechte staat verkeerde, terwijl tegelijkertijd de vraag naar politieke inlichtingen vanuit heel Europa toe nam. Daar waar Alan Marshall betoogde dat spionerende diplomaten onder strikte voorschriften gedoogd werden, zullen de volgende hoofdstukken laten zien dat deze voorschriften niet opgingen voor Harald Appelboom.⁷⁷ Als gezant in de Republiek waren de voorwaarden dusdanig voordelig dat spionage een belangrijk element werd in Appelbooms diplomatieke carrière.

⁷⁵ Noldus, 'Dealing in politics and art', 215.

⁷⁶ Ibidem, 219-220.

⁷⁷ Marshall, *Intelligence and espionage in the Reign of Charles II*, 252-253.

Het uitbreiden van een patronagenetwerk

In het jaar 1612 werd in het dorp Fellingsbro, gelegen in het midden van Zweden ter hoogte van Stockholm, een tweede zoon geboren uit het huwelijk tussen Anders Haraldsson Appelbom (1576-1649) en Carin Andersdotter (1579-1631).⁷⁸ Deze tweede zoon, van in totaal negen kinderen, werd hoogstwaarschijnlijk vernoemd naar opa Harald Bengtson Appelbom (1529-1586) en kreeg de naam Harald Appelbom.⁷⁹ De familie Appelbom bewoog zich voornamelijk in de hogere kringen van de Zweedse maatschappij; de vader van Harald Appelbom vervulde verschillende functies voor zowel koning Gustaaf II Adolf (1594-1632) als zijn opvolgster koningin Christina (1626-1689) en zijn de dochters trouwden met leden van de Zweedse adel.⁸⁰ Deze familieachtergrond vormde een belangrijke basis voor het verloop van Appelbooms carrière.

De Zweed, die in de Republiek zijn naam Appelbom liet verbasteren naar Appelboom, zou uiteindelijk opgroeien tot de belangrijkste Zweedse afgevaardigde in de Republiek in de zeventiende eeuw en tot de Zweedse gezant ten tijde van de Noordse oorlog, de Triple Alliantie en het Rampjaar. Dat Appelboom deze positie in 1652 definitief verwierf, kwam niet uit de lucht vallen, maar was tegelijkertijd ook alles behalve uitgemaakte zaak. Niet alleen had de familie Appelbom pas een paar jaar eerder, in 1645, de adellijke stand herkreten, een belangrijke voorwaarde voor het verkrijgen van een diplomatieke positie, ook had Harald Appelboom voor het gezantschap in de Republiek een geduchte concurrent.⁸¹ Johan Philip Bommert Silvercroon was als stiefzoon van Appelbooms voorganger en als meermalig waarnemer van zijn stiefvaders werkzaamheden uiterst geschikt de positie van Zweeds gezant in de Republiek op zich te nemen.⁸² Hoe en vooral ook waarom Harald Appelboom echter op deze positie terecht is gekomen, staat centraal in dit hoofdstuk. Verschillende personen in Appelbooms uitgebreide netwerk zullen één voor één worden behandeld en worden uitgelicht om een antwoord te kunnen geven op deze vraag.

⁷⁸ Genealogieonline, 'Anders Haraldsson Appelbom(1576-1649)', <<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-ed-appelboom/I500235.php>> (Laatst geraadpleegd op: 1 juni 2020).

⁷⁹ Genealogieonline, 'Anders Haraldsson Appelbom(1576-1649)', <<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-ed-appelboom/I500235.php>> (Laatst geraadpleegd op: 1 juni 2020).

⁸⁰ Geni, 'Anders Haraldsson Appelbom', <<https://www.geni.com/people/Anders-Haraldsson-Appelbom/6000000012749277322>> (Laatst geraadpleegd op: 1 juni 2020); WikiTree, 'Anders (Haraldsson) Appelbom (1576-1649)', <<https://www.wikitree.com/wiki/Haraldsson-242>> (Laatst geraadpleegd op: 1 juni 2020); J.J. Tengström, *Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver Finska Universitetets* (Helsinki 1836) 126.

⁸¹ Kernkamp, 'Memoriën van den Zweedschen resident', 290.

⁸² E. Wrangel, *De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden op het gebied van letteren en wetenschap, voornamelijk gedurende de zeventiende eeuw* (Leiden 1901) 119.

De eerste vermelding van Appelboom in de Nederlandse archieven is niet te vinden onder de naam Harald Appelboom. In de zomer van 1631 schrijft Appelboom zichzelf in op de Universiteit van Franeker onder de naam Haraldus Andreae.⁸³ Welke studierichting Appelboom volgde in deze periode in Franeker, met uitstapjes naar Frankrijk en naar zijn vaderland, is niet duidelijk, wel is duidelijk dat Appelboom deze periode vooral ook gebruikte om zichzelf deskundig te maken op het gebied van handelszaken. Dat Appelboom zich naar Franeker begeeft, zal te maken hebben gehad met zijn familieachtergrond. Zijn vader zorgde ervoor dat Appelboom de middelen had om deze studie te voltooien en zijn vader, zelf handelsagent in Zweden, zal voorstander zijn geweest van een commerciële studie voor zijn zoon. Zijn familieachtergrond zal Appelboom naar alle waarschijnlijkheid meerdere malen geholpen hebben in het verloop van zijn diplomatieke carrière.

Zijn studie gaf Appelboom de mogelijkheid om, naast een goede kennis van economie op te doen, een begin te maken met het bouwen aan een uitgebreid netwerk in de Republiek en in Zweden. Tijdens zijn studietijd raakte Appelboom bevriend met de bekende geleerden Gerard Johan Vossius en Caspar Barlaeus en tijdens zijn reis naar Frankrijk maakte Appelboom kennis met Hugo de Groot. Hugo de Groot was op dat moment de Zweedse ambassadeur in Parijs.⁸⁴ Ook leden van de Zweedse elite, zoals Erik Oxenstierna en Magnus Gabriel de la Gardie, raakten bekend met Appelboom, aangezien een groot deel van deze elite rond dezelfde periode hun opleiding genoot in de Republiek. Bekend met de Republiek en bekend met de beroemde hoogleraren Vossius en Barlaeus, werd Appelboom een vaak aangedane stop tijdens de studie van veel Zweedse studenten.⁸⁵ Erik Oxenstierna sliep zelfs bij Appelboom tijdens zijn verblijf in de Republiek.⁸⁶ Veel van deze Zweedse studenten zouden nog geen twintig jaar later een belangrijke positie krijgen in de Zweedse politiek.

Na tien jaar studeren, reizen en een netwerk creëren, vond Appelboom dat hij klaar was voor een baan in dienst van de Zweedse staat. In 1642 werd Appelboom op aanbeveling van de Zweedse kanselier Axel Oxenstierna aangesteld als agent voor de Zweedse monarchie te Amsterdam. Dit deed Oxenstierna op zijn beurt dan weer op aanbeveling van Appelboom zelf. Appelboom schreef de Zweedse kanselier een aanbevelingsbrief, waarin hij uitlegde dat hij zeer bekend was met de Staatse economie en handelsbelangen. Oxenstierna was dusdanig

⁸³ Kernkamp, 'Memoriën van den Zweedschen resident', 290.

⁸⁴ Wrangel, *De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden*, 101-102.

⁸⁵ Ibidem, 141.

⁸⁶ Ibidem, 144.

onder de indruk dat hij Appelbooms kennis over de Staatse commercie loofde ten overzien van de andere Zweedse machtshebbers.⁸⁷ Het aannemen van Appelboom op basis van zijn commerciële kennis stond in lijn met het Zweedse diplomatieke beleid. In het artikel ‘For A Comparative History of Early Modern Diplomacy’ van Erik Thomson laat Thomson zien dat Zweden gedurende de zeventiende eeuw diplomaten aannam op basis van hun kennis van de economie. ‘Swedish statesmen began anxiously to monitor the market performance of vital goods, in order to shape their policy’, volgens Thomson.⁸⁸ Met als gevolg dat: ‘(...) The Crown advanced people to ambassadorial rank primarily because of their commercial and fiscal knowledge and abilities’.⁸⁹ Hoewel Appelboom in 1642 nog geen ambassadeur was, was Appelbooms in de Republiek opgedane kennis op het gebied van commercie het startschot van zijn diplomatieke carrière.

Harald Appelboom streek als agent neer in Amsterdam op 1 oktober 1642. Wonende op de Oude Zijds Achterburgwal begon hij aan zijn functie als agent in dienst van de Zweedse vorstin Christina. Het was zijn taak de handelsbelangen van Zweden te verdedigen en te behartigen en de financiële kwesties van Zweden in de Republiek te waarborgen. Daarnaast werd Appelboom gevraagd om de Zweedse monarchie te informeren met politiek nieuws vanuit de Republiek.⁹⁰ Onder politiek nieuws werden door de Zweedse staatshoofden ook inlichtingen over de staat van de Staatse economie verstaan.⁹¹ De tien jaar als agent in Zweedse dienst gebruikte Appelboom echter ook om zijn netwerk uit te breiden, zijn banden met de Zweedse adel aan te halen en om zijn eerste stappen te maken als spion in de Republiek.

Raadpensionaris Johan de Witt ontving op 10 oktober 1656 een missive met daarin de volgende woorden:

‘Den ondergeschreve Resident van Sweden voor eenige dagen haar Ed:
Gr: Mo: hebbende gedaen inleveren eene missive van Sijne Con: Mt:
Sijne alder genaedichtste Heer ende Meester, behelsende eene

⁸⁷ E. Thomson, ‘For A Comparative History of Early Modern Diplomacy: Commerce and French and Swedish emissarial cultures during the early 17th century’, *Scandinavian Journal of History* 31(2) (Londen 2006) 151-172, aldaar 161.

⁸⁸ Thomson, ‘For A Comparative History of Early Modern Diplomacy’, 156.

⁸⁹ Ibidem, 155.

⁹⁰ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 492-493; Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 290-291.

⁹¹ Thomson, ‘For A Comparative History of Early Modern Diplomacy’, 160.

vrindelijke intercessie, in faveur der kinderen van wijlen de Heer Hugo de Groot (...).⁹²

Deze woorden, geschreven door Harald Appelboom, zijn het begin van een missive die de belangen van de kinderen van Hugo de Groot verdedigde. In de brief werden de Staten-Generaal verzocht ‘dat deselve, gelieven den voorss: Kinderen en Erfgenaemen te laten genieten het effect van haere rechtmaetige ende in Rechten gedegideerde pretentie’.⁹³ De brief, geschreven meer dan tien jaar na het overlijden van Hugo de Groot, is een voorbeeld van de goede betrekkingen tussen Appelboom en de familie De Groot. Nadat Appelboom eind jaren dertig van de zeventiende eeuw Hugo de Groot ontmoette in Frankrijk, breidde de Zweed zijn netwerk uit met één van de bekendste rechtsgeleerden uit de zeventiende eeuw.

Hugo de Groot was vanaf 1634 de Zweedse ambassadeur in Parijs. In de hoedanigheid van diplomaat ontmoette hij de door Frankrijk reizende Appelboom. Het was het begin van een lange vriendschap die na De Groots dood in 1645 nog door zou leven in Appelbooms vriendschappelijke relatie met Hugo de Groots zoon, Pieter de Groot. Pieter de Groot werd tijdens zijn leven, mede door zijn betrekkingen met Appelboom, als ‘heel Sweetsgesint’ gezien en toen hij in 1660 werd benoemd tot pensionaris van Amsterdam verwachtten ‘de Sweetsgesinde veel faveurs’.⁹⁴

De correspondentie tussen Appelboom en Hugo de Groot is tegenwoordig terug te vinden op de door de Universiteit van Oxford opgezette online catalogus ‘Early Modern Letters Online’.⁹⁵ In deze catalogus zijn een kleine tweehonderd brieven tussen Appelboom en De Groot getranscribeerd terug te vinden. Deze brievencollectie laat zien dat de twee Zweedse afgevaardigden over een uitgebreid aantal onderwerpen met elkaar correspondeerden, waarbij commercie en oorlogszaken het meest de revue passeerden. Met name wanneer Appelboom agent wordt, nemen de brieven over de handel tussen deze twee toe. Dit toont andermaal aan dat het in Zweden van Appelboom voornamelijk verwacht werd om de handelsbelangen in de gaten te houden. Hier is echter ook een kanttekening bij te plaatsen: ‘Although adeptness at business reporting was appreciated by Oxenstierna and other Swedish statesmen, it was not the only factor they considered’.⁹⁶ Appelbooms kennis over

⁹² NL/NA, Archief van Johan de Witt (hierna: NL/NA/3.01.17), inv. nr. 2089, Appelboom aan De Witt, 10 oktober 1656.

⁹³ NL/NA/3.01.17, inv. nr. 2089, Appelboom aan De Witt, 10 oktober 1656.

⁹⁴ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 319.

⁹⁵ Cultures of Knowledge project, ‘Early Modern Letters Online’, <<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/>> (Laatst geraadpleegd op: 1 juni 2020).

⁹⁶ Thomson, ‘For A Comparative History of Early Modern Diplomacy’, 161-162.

zaken van commercie was in Zweden gewaardeerd. Het waren echter andere factoren die ervoor zorgden dat Appelboom opviel als diplomaat.

Na het overlijden van Hugo de Groot kreeg Appelboom de opdracht de letterkundige nalatenschap van De Groot op te kopen. Deze opdracht was afkomstig van Appelbooms werkgever koningin Christina en zorgde ervoor dat een deel van De Groots correspondentie in handen van de Zweedse monarchie kwam.⁹⁷ Ook de correspondentie van andere bekende geleerden werd door Appelboom opgekocht. In 1649 kocht Appelboom, in opdracht van koningin Christina, de correspondentie en bibliotheek op van Appelbooms bevriende hoogleraar Gerard Johannes Vossius.⁹⁸ Als Zweeds agent ging Appelbooms takenpakket dus verder dan het opkomen voor de Zweedse handelsbelangen. Het opkopen van correspondentie en boeken was één van de meerdere functies die Appelboom in het begin van zijn diplomatieke carrière bekleedde. Deze verscheidenheid aan taken levert de Zweed de omschrijving op van ‘*double agent*’.⁹⁹

Deze omschrijving komt voort uit het in 2011 in Leiden uitgekomen boek *Double Agents, Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe* onder de redactie van Marika Keblusek en Badeloch Vera Noldus. Dit boek is het eindproduct van een project, waarbij verschillende auteurs de culturele functies van diplomaten en handelaren onder de loep namen.¹⁰⁰ Keblusek en Noldus betogen dat alle vroegmoderne agenten in feite ‘*double agents*’ waren, omdat deze agenten in een patronagenetwerk naast hun politieke functie ook andere functies erop na hielden. Zo geven zij voorbeelden van diplomaten die schilder waren en van agenten die ook als kunsthandelaar optraden.¹⁰¹ Patronagesystemen zijn geen onbekend verschijnsel in de geschiedschrijving. Deze patronagesystemen hielden in dat de agenten hun kwaliteiten aanboden in ruil voor persoonlijke, niet-financiële voordelen en een wederkerigheid van diensten.¹⁰² Het ging voor de cliënten dan in de meeste gevallen om nieuwe opdrachten of verbeterde posities. De handel in kunst werd gebruikt om persoonlijke banden aan te halen en om een netwerk te organiseren met machtige figuren.¹⁰³

⁹⁷ Wrangel, *De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden*, 65.

⁹⁸ Ibidem, 202.

⁹⁹ Noldus, ‘Dealing in politics and art’, 218-220.

¹⁰⁰ Deze reeks bevatte onder andere de volgende werken: H. Cools, M. Keblusek en B.V. Noldus ed., *Your Humble Servant. Agents in Early Modern Europe* (Hilversum 2006); B.V. Noldus, ‘An “Unvergleichbarer Liebhaber”: Peter Spierinck, the art-dealing diplomat’, *Scandinavian Journal of History* 31(2) (Londen 2006) 173-185; Noldus, ‘Dealing in politics and art’.

¹⁰¹ Keblusek, *Double Agents*, 7.

¹⁰² M. Keblusek, ‘The business of news’, *Scandinavian Journal of History* 28:3-4 (2003) 205-213, aldaar 207.

¹⁰³ S. Kettering, ‘Patronage in Early Modern France’, *French Historical Studies* 17:4 (1992) 839-862, aldaar 839.

Agenten hadden het vermogen om meerdere disciplines te beheren, ongeacht of ze hiervoor getraind waren. Hun belangrijkste taak was de opdrachten van hun patronen uit te voeren.¹⁰⁴ Dit was alleen mogelijk op basis van een goed en uitgebreid netwerk. Het opbouwen en het onderhouden van een netwerk was cruciaal voor deze agenten.¹⁰⁵ Ook Appelboom viel dus onder deze ‘*double agents*’. Badeloch Vera Noldus behandelt Appelboom in haar artikel ‘Dealing in Politics and Art’. Zij betoogt dat Appelboom naast zijn functie als handelsagent ook kunst- en boekhandelaar was voor zijn patronen.¹⁰⁶ Eén van deze patronen was de Zweedse Graaf Karel Gustaaf Wrangel. Appelboom werd vanaf 1644 één van Wrangels zijn belangrijkste cliënt met een correspondentie die meer dan 900 brieven besloeg. Hij zadelde Appelboom op met een grote vraag naar Hollandse meesters, zoals schilderijen van Jan Steen, wandtapijten en meubilair.¹⁰⁷

Karel Gustaaf Wrangel werd in 1613 geboren in Skokloster in Zweden.¹⁰⁸ Als zoon van een belangrijk veldmaarschalk tijdens de Dertigjarige Oorlog was Karel Gustaaf Wrangel geboren om het leger in te gaan. Hoewel hij zich in 1631 in Leiden inschreef om politiek te studeren, was zijn tijd in de Republiek vooral bedoeld om zichzelf bekend te maken met oorlogsvoering op zee. Wrangel reisde naar steden als Middelburg, Dordrecht, Rotterdam, Delft en Amsterdam om scheepsbouw en navigatie op zee te leren.¹⁰⁹ Deze kennis zou hij later in zijn leven tijdens veld- en zeeslagen als veldmaarschalk meermaals toepassen, waaronder tegen de Republiek tijdens de Slag in de Sont in 1658.¹¹⁰

Wrangel was lid van de Zweedse adel die de hoogtijdagen van Zweden, in Zweden *Stormaktstiden*¹¹¹ genoemd, in de zeventiende eeuw meemaakte. In deze periode groeide Zweden op militair, territoriaal en politiek gebied uit tot één van de belangrijkste staten van vroegmodern Europa. De Zweedse adel was zich hiervan bewust en ging zich steeds meer naar deze status gedragen. De toegenomen welvaart en status moest uitgedrukt worden, wat onder de Zweedse adel leidde tot een *conspicuous consumption*. Er kwam in Zweden steeds meer vraag naar portretten, schilderijen, boekencollecties en een weelderige huisinrichting.

¹⁰⁴ Cools, *Your Humble Servant*, 11.

¹⁰⁵ Keblusek, *Double Agents*, 4.

¹⁰⁶ Noldus, ‘Dealing in politics and art’, 218-220.

¹⁰⁷ *Ibidem*, 220.

¹⁰⁸ A. Losman, *Carl Gustaf Wrangel och Europa: studier i kulturförbindelser kring en 1600-talsmagnat* (Stockholm 1980) 15.

¹⁰⁹ Losman, *Carl Gustaf Wrangel och Europa*, 17-18.

¹¹⁰ *Ibidem*, 39; Noldus, ‘Dealing in politics and art’, 220.

¹¹¹ Vertaling: Grootmachtsperiode.

Oftewel, er kwam steeds een grotere vraag naar een luxere levensstijl.¹¹² De bouw van het Skokloster kasteel in opdracht van Wrangel is daarvan een goed voorbeeld.

In 1654, tien jaar na het eerste schriftelijke contact tussen Wrangel en Appelboom, begon de bouw van het *Skokloster Slott*. De bouw was de realisatie van Wrangels continue inspanningen om zijn politieke positie en militaire status te visualiseren.¹¹³ Hoewel in 1654 de bouw begon, was Wrangel al sinds 1651 met Appelboom in correspondentie over zijn kasteel. Uit de correspondentie tussen Wrangel en Appelboom valt te lezen dat Appelboom in 1651 al bezig was met inkopen voor het interieur van het *Skokloster Slott*. Een groot deel van de inrichting van het kasteel werd overgelaten aan de Zweedse agent.¹¹⁴ Doordat Wrangel veel vertrouwen had in Appelboom, Appelboom was zijn belangrijkste informant in de Republiek, en doordat Appelboom te midden van een groot cultureel centrum, Amsterdam, opereerde, werd Appelboom genoodzaakt om zichzelf de functie als kunsthandelaar eigen te maken.¹¹⁵ Voor een totaal van 500 gulden kocht Appelboom in opdracht van Wrangel twaalf schilderijen die uiteindelijk in het *Skokloster Slott* zouden komen te hangen.¹¹⁶ Deze twaalf schilderijen omvatten onder andere een zeeslag geschilderd door Willem van Diest voor 48 gulden, een schilderij van twee koeien door Isaac Duijnen voor twaalf gulden en vier werken van Jan Steen voor in totaal 133 gulden.¹¹⁷

Foto van Skokloster Slott, 2018.

Bron: *Collectie Sjoerd Opschoor, Zwijndrecht*

¹¹² Noldus, 'Dealing in politics and art', 217.

¹¹³ Ibidem, 219.

¹¹⁴ Ibidem, 220.

¹¹⁵ Losman, *Carl Gustaf Wrangel och Europa*, 193-195.

¹¹⁶ Ibidem, 195.

¹¹⁷ Noldus, 'Dealing in politics and art', 220.

Daarnaast bevatte de rekening aan Wrangel ook nog een bedrag 89,10 gulden voor de diensten van Appelboom.¹¹⁸ Hoewel veel agenten hun diensten aan hun patroon aanboden om hun eigen positie te versterken, combineerde Appelboom het patronagesysteem met het verkrijgen van een inkomen.¹¹⁹ Aangezien Appelboom meerdere patronen had naast Wrangel, zo was Appelboom bijvoorbeeld ook commercieel agent voor de familie Trip¹²⁰, is het aannemelijk dat een belangrijk onderdeel van Appelbooms inkomen afkomstig was van zijn patronen.

Het overgrote deel van de correspondentie tussen Appelboom en Wrangel beslaat echter niet de rol die Appelboom speelde in het privéleven van Wrangel. De briefwisseling staat vol met missiven, waarvan de inhoud getypeerd kan worden als commercieel, politiek of nieuwsberichten. Een belangrijk onderdeel van Appelbooms relatie met Wrangel was het verslaan van politieke nieuws uit Europa én met name uit de Republiek. Alleen al in 1645 en 1646 stuurde Appelboom daarom tientallen nieuwskranten naar Wrangel om hem op de hoogte te houden van het laatste nieuws. Onder deze kranten vielen ook de bekende kranten *Courante uyt Italien ende Duytschlandt &c* en *Tijdinghe uyt verscheyde Quartieren*.¹²¹ Daarnaast staat de correspondentie tussen Wrangel en Appelboom vol met brieven die het politieke nieuws in de Republiek bevatten. De correspondentie laat zien dat Appelbooms takenpakket verder ging dan het verslaan van commercieel nieuws en kunsthandel. Appelboom was niet alleen een commercieel agent en een kunsthandelaar, maar was ook verantwoordelijk voor politieke inlichtingen bij zijn Zweedse patroon. Appelboom was daardoor niet alleen zeer waardevol voor de Zweedse monarchie, maar ook de Zweedse adel maakte dankbaar gebruik van zijn kwaliteiten. Appelboom had laten zien dat hij de adel zowel privé als in de politiek van dienst kon zijn. Het was niet voor niets dat edellieden als Karel Gustaaf Wrangel en Magnus Gabriel de la Gardie hun waardering lieten blijken door middel van een uitgebreide correspondentie met Appelboom.¹²² Deze waardering zal alleen maar nog groter zijn geweest als men bedenkt dat Appelbooms politieke inlichtingen gedeeltelijk via illegale wegen, via spionage, verkregen waren.

¹¹⁸ Noldus, 'Dealing in politics and art', 220.

¹¹⁹ Keblusek, *Double Agents*, 4-5.

¹²⁰ P.W. Klein, *De Trippen in de 17^e eeuw. Een studie over het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt* (Assen 1965) 415; De familie Trip was in de zeventiende eeuw intensief bezig in de Zweedse ijzerhandel.

¹²¹ Losman, *Carl Gustaf Wrangel och Europa*, 194-195.

¹²² Noldus, 'Dealing in politics and art', 215-216.

De Fries Lieuwe van Aitzema, zeventiende-eeuws diplomaat, geschiedschrijver en spion¹²³, schreef in zijn bekende werk *Saken van Staet en Oorlogh* de volgende woorden:

‘Dit alleen maeckte hem[Griffier Pots] kleynmoedigh ende niet meer soo
hoogh-spreeckende/ ende vresende ongemack van oploop ende affront
van ’t gemene Volck/ deponeerde op den Koninckl. Sweedtsche Minister
Appelboom sijne secreetste papieren.’¹²⁴

Uit angst voor vervolging besloot griffier Pots in 1651 zijn meest geheime correspondentie uit handen te geven en deze beschikbaar te stellen aan de Zweedse agent Harald Appelboom. Het is een voorbeeld van één van de vele inlichtingen waarop Appelboom zijn politieke nieuwsberichten baseerde. Dat deze inlichtingen illegaal verkregen waren, zal Appelboom niet veel gedaan hebben. Het was immers Appelbooms ‘nederigen plicht, allerlei importante en voor haar belang dienstige en nuttige ouvertures en rapporten’ te verzenden.¹²⁵ Griffier Pots was echter niet de enige van wie Appelboom *secrete* papieren kreeg. Ook Lieuwe van Aitzema zelf was één van de vele informanten die Appelboom voorzag van geheime informatie en staatspapieren. De betrekkingen tussen Appelboom en Van Aitzema gingen zelfs zo ver dat er sprake was van een vriendschap.¹²⁶

Deze vriendschap zal gesterkt zijn door het feit dat de twee in de jaren veertig van de zeventiende eeuw familie werden van elkaar. In 1645 trouwde de op dat moment 33-jarige Harald Appelboom met de 24-jarige Susanna Roseau in Amsterdam.¹²⁷ Samen met Roseau, dochter van een rijke Amsterdamse handelaar, verhuisde Appelboom naar de Lauriergracht in Amsterdam, waar het echtpaar meerdere kinderen kreeg.¹²⁸ Het huwelijk kwam niet uit de lucht vallen en was voor Appelboom een bewuste keuze. Appelboom omschreef zijn huwelijk in een brief aan Johan Adler Salvius, de Zweedse resident te Hamburg, als een onderdeel van zijn carrière. Met het huwelijk wilde de Zweed zijn sociale status in Amsterdam verhogen en zijn financiële vermogen vergroten. Daarnaast was het huwelijk voor Appelboom bedoeld om

¹²³ J.A. van Arkel, ‘Onderzoek naar de geheime betrekkingen door klerken van Aitzema ook na diens dood met het buitenland onderhouden’, *Tijdschrift voor Geschiedenis* 45 (1930) 41-51, aldaar 41.

¹²⁴ L. van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel III (’s-Gravenhage 1669) 649.

¹²⁵ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 313.

¹²⁶ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 479.

¹²⁷ Stadsarchief Amsterdam, Inventaris van het Archief van de Burgerlijke Stand: doop-, trouw- en begraafboeken van Amsterdam (Hierna: SA/5001), inv. nr. 678, 30 maart 1645.

¹²⁸ Stadsarchief Amsterdam, Inventaris van het Archief van de Schepenen, inv. nr. 41, 4 december 1645.

zijn lokale netwerk in Amsterdam drastisch uit te breiden en te verbeteren.¹²⁹ Appelbooms plan, ondanks het onromantische karakter, wierp vruchten af. Als op 11 november 1649 Christina Roseau, de zus van Susanna, trouwt met Schelte van Aitzema, de broer van Lieuwe, is de kans groot dat op het huwelijk Harald Appelboom kennis heeft gemaakt met Lieuwe van Aitzema.¹³⁰ Hoewel niet vastgesteld kan worden of hun eerste ontmoeting op deze bruiloft heeft plaatsgevonden, valt wel vast te stellen dat Appelboom in de jaren daarna meermaals gebruik maakte van Van Aitzema's inlichtingen. In ruil voor een jaarlijks bedrag van 3000 gulden wist Van Aitzema Appelboom, en daarmee dus Zweden, voor meerdere jaren te voorzien van allerlei politieke inlichtingen.¹³¹ Een belangrijke rol was hierbij weggelegd voor Appelbooms klerk, Nicholas Janson, die de spil was in Van Aitzema's inlichtingendienst. Het geldt dat Van Aitzema van zijn cliënten ontving om inlichtingen te ontrafelen, kwam geregeld via de klerk van Appelboom terecht bij de Friese informant.¹³²

Appelbooms vermelding in het werk van Van Aitzema laat zien dat Appelboom al vroeg in zijn diplomatieke carrière bezig was met het verkrijgen van geheime informatie. Appelboom beschouwde het als onderdeel van zijn functie zijn patronen, de Zweedse monarchie en delen van de Zweedse adel, te voorzien van het laatste, en eventueel nog geheime, politieke nieuws. Appelboom ging echter verder dan simpel verslag doen van het nieuws. Uit de brievencollectie tussen de Zweedse monarchie en Appelboom blijkt dat de Zweedse diplomaat met zijn *secrete* informatie direct invloed wilde uitoefenen op het beleid van de Zweedse machtshebbers door het meest recente nieuws over te brengen. Daarmee onderscheidde Appelboom zich van veel andere diplomaten uit zijn tijd.¹³³ Het is dit onderscheid dat ervoor zorgt dat Appelbooms werkzaamheden onder de noemer spionage vallen.

Een belangrijke voorwaarde om als agent direct invloed te kunnen hebben op het beleid is het in handen hebben van het laatste en het meeste accurate nieuws.¹³⁴ Appelboom probeerde dit voor elkaar te krijgen door in het bezit te komen van de meest recente en relevante staatsstukken en missiven. De brievencollectie van Appelboom uit de zomer van

¹²⁹ Keblusek, *Double Agents*, 177.

¹³⁰ SA/5001, inv. nr. 467, 11 november 1649.

¹³¹ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 479.

¹³² E.H. Waterbolk, *Proeven van Lieuwe van Aitzema, 1600-1669: opstellen, voortgekomen uit een werkcollege onder leiding van E.H. Waterbolk* (Leeuwarden 1970) 36.

¹³³ S. Murdoch, 'Oxenstierna's Spies: Sir James Spens and the Organisation of Covert Operations in Early Seventeenth-century Sweden' in: D. Szechi ed., *The Dangerous Trade: Spies, Spymasters and the making of Europe* (Dundee 2010) zonder paginanummer. (De tweede pagina in het desbetreffende hoofdstuk).

¹³⁴ Murdoch, 'Oxenstierna's Spies'.

1647 laat zien dat Appelboom hier grotendeels in slaagde. In de brievencollectie zijn meerdere brieven te vinden die afkomstig zijn uit Münster en de vredesonderhandelingen daar te plaatse behandelen. Deze missiven aan de Staten-Generaal zijn geschreven door Jacob van der Burch en Frans van Donia, beiden aanwezig bij de vredesonderhandeling als respectievelijk secretaris en afgevaardigde van het gewest Friesland.¹³⁵ Daarnaast bevat de brievencollectie meerdere resoluties van de Staten-Generaal, aangaande de vredesonderhandelingen in Münster. De brieven, waarvan een kopie naar Zweden werd gestuurd, tonen aan dat Appelboom bekend was met het laatste nieuws omtrent de Staatse onderhandelingspositie en dat hij deze doorstuurde naar de Zweedse vorstin. Het is waarschijnlijk dat de informatie verkregen uit deze onderschepte missiven ook terecht kwamen bij andere patronen van Appelboom. Door middel van het doorsturen van politieke inlichtingen aan de Zweedse monarchie wist Appelboom in ieder geval in fauteur te komen bij koningin Christina. De betrekkingen tussen Appelboom en de Zweedse vorstin laten zien dat door een combinatie van zijn commerciële kennis, boekhandel en politieke inlichtingen de Zweedse vorstin onder de indruk was van de Zweedse agent.

Koningin Christina is tegenwoordig voornamelijk bekend vanwege haar plotselinge abdicatie. In 1654 verliet de vorstin de troon, omdat zij in het protestantse Zweden besloot zichzelf te laten bekeren tot het katholieke geloof. Ze ruilde een leven op de Zweedse troon in voor een leven in het katholieke Rome.¹³⁶ Voor Appelboom was dit een hard gelag. Hij zag hiermee één van zijn belangrijkste patronen verdwijnen van het politieke speelveld. Jaren hard werk om op goede voet te staan bij koningin Christina gingen verloren. Hoewel Badeloch Noldus beweert dat het contact tussen de vorstin en Appelboom gelijk beëindigd werd na de abdicatie, hebben de twee elkaar nog wel gesproken na 1654.¹³⁷ Op haar reis naar Rome deed Christina meerdere steden aan in de Republiek en in de Zuidelijke Nederlanden. Tijdens haar verblijf in Brussel in 1655 werd zij bezocht door Appelboom, die op dat moment nog steeds in dienst was van de Zweedse monarchie.¹³⁸ Dat Appelboom Den Haag verliet om een bezoek te brengen aan Christina, Appelboom heeft in zijn gehele carrière van meer dan dertig jaar maar vier keer de Republiek verlaten, toont aan dat de relatie tussen Christina en Appelboom zeer goed was.

¹³⁵ SE/RA/2109/I, inv nr. 18, Brev till Kungl. Maj:t 1647; Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 186; A.J. van der Aa, *Biografisch woordenboek der Nederlanden. Deel 4* (1858) 254.

¹³⁶ P.D. Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century* (Londen 2004) 91.

¹³⁷ Noldus, 'Dealing in politics and art', 219.

¹³⁸ Wrangel, *De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden*, 225.

De goede verstandshouding tussen de Zweedse vorstin en de Zweedse diplomaat was gebaseerd op vier factoren: zijn familieachtergrond, commerciële correspondentie, culturele ondernemingen en politieke inlichtingen. Als agent van Zweden was het Appelbooms taak de economische belangen van Zweden te behartigen. Daarnaast heeft Thomson laten zien dat kennis over commercie belangrijk werd geacht bij de Zweedse machtshebbers. Het is daarom niet verwonderlijk dat Appelbooms brievencollectie naar koningin Christina meerdere missiven bevat die de handel in de Republiek behandelen. Eén van deze brieven beschrijft de voorbereidingen van de Republiek om een vloot te sturen naar Brazilië, waar op dat moment de Republiek een handelskolonie bezat:

‘Alsoo voor desen tot volcomen recuperatie en vastellinge vande conquete van Brasil noodich geordelt is (...) dat bij calculatie bevonden wort, dat deselve bij den staet van ’t landt voor 12 maenden gegageert werdende ende met behoorlijck amonitie van oorloge voorsien sijnde, noch daerenboven sullen costen als volcht.’¹³⁹

Deze ‘kosten’ waren onder andere 240.000 gulden voor ‘30 fluijtscheepen tot 8000’, 6000 gulden ‘voor 10 medicament kisten, ijder 600 gulden’ en 29.700 gulden ‘voor 600 officieren tot 11 stuver dachs’.¹⁴⁰ Ook de brievencollectie uit 1652, twee jaar voor de abdicatie van koningin Christina, laat zien dat handel een rol speelde in de correspondentie tussen Appelboom en het Zweedse koningshuis.¹⁴¹

Net als op handelsgebied, waren de betrekkingen tussen de Zweedse vorstin en Appelboom op cultureel gebied uitgebreid. Koningin Christina had tijdens haar regeringsperiode een grote interesse voor literatuur. Meerdere rekeningen die Appelboom naar de vorstin verstuurde, laten zien dat één van Appelbooms functies boekhandelaar in dienst van de Zweedse vorstin was. Naast de opgekochte correspondenties van Hugo de Groot en Gerard Johannes Vossius, verzond Appelboom tussen 1647 en 1650 elk jaar tussen de vijftig en honderd boeken naar Stockholm. Deze boeken gingen voornamelijk over de klassieke literatuur. Andere onderwerpen als filosofie en architectuur werden echter ook behandeld.¹⁴² Appelboom verstuurde werken van bekende klassieke auteurs als Tacitus,

¹³⁹ SE/RA/2109/I, inv. nr. 18, Overslach ende begrootinge van het geconsenteerde secours.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ SE/RA/2109/I, inv. nr. 30, Brev till Kungl. Maj:t 1652.

¹⁴² Noldus, ‘Dealing in politics and art’, 215.

Horatius en Seneca, maar verzond ook meerdere recente werken naar koningin Christina, waaronder een *Atlas Major* gepubliceerd in 1650.¹⁴³ Ook voor kunsthandel wist de Zweedse vorstin Appelboom te vinden. Uit een inventaris van de door koningin Christina aangekochte kunstwerken, valt op te maken dat meerdere kunstvoorwerpen gekocht waren in Amsterdam. Deze waren gekocht door drie Zweedse agenten werkzaam in Amsterdam, Michiel le Blon, Peter Spiering en Harald Appelboom. Onder andere meerdere schilderijen met mythologische onderwerpen werden door deze drie heren aangeschaft.¹⁴⁴

Het overgrote deel van Appelbooms correspondentie met koningin Christina bevat echter het inlichten van politiek nieuws. Appelbooms brievencollectie uit 1647 en 1652 laten zien dat de ‘*double agent*’ een groot deel van zijn tijd bezig moet zijn geweest met het verkrijgen van inlichtingen voor de Zweedse staat. De brievencollectie bevat een groot aantal onderschepte resoluties van de Staten-Generaal, brieven van Staatse ambassadeurs aan de griffier en aan de Staten-Generaal en missiven van hooggeplaatste militairen.¹⁴⁵ Zo wisten de Zweedse machtshebbers dat de Staten-Generaal op 10 augustus 1647 besloten hadden om:

‘Alsoo de domesticque pointen ende andere saecken raeckende de vreedehandelingte tot Munster bij de resolutien vanden 18 maij 4 julij beijden lestleden (...) soo is naer voorgaende deliberatie goet gevonden ende verstaen dat de heeren plenipotentarissen ende extraordinari ambassadeurs (...) naer Munster sullen vertrecken met volcome ende absolute last om het tractaet van vrede in conformite vande voornoemde resolutien finaele te sluijten’¹⁴⁶

Daarnaast werd de Zweedse monarchie in oorlogstijd extra goed op de hoogte gehouden van het laatste politieke nieuws. In de brievencollectie van 1652 zijn niet alleen anti-Engelse pamfletten, resoluties van de Staten-Generaal en brieven naar Maarten Harpertszoon Tromp te vinden, maar ook brieven uit Londen van een anonieme afzender.¹⁴⁷ Naar alle waarschijnlijkheid heeft Appelboom deze missiven uit Londen in handen gekregen via zijn vriend Lieuwe van Aitzema. Van Aitzema stond gedurende de Eerste Engelse Zeeoorlog in

¹⁴³ Noldus, ‘Dealing in politics and art’, 219.

¹⁴⁴ Noldus, ‘An “Unvergleichbarer Liebhaber”’, 178.

¹⁴⁵ SE/RA/2109/I, inv. nr. 18; SE/RA/2109/I, inv. nr. 30.

¹⁴⁶ SE/RA/2109/I, inv. nr. 18, Extract uijt het Register der resolutien vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, 10 augustus 1647.

¹⁴⁷ SE/RA/2109/I, inv. nr. 30.

nauw contact met de Engelse staatssecretaris Thurloe en de Engelse diplomaat Downing, die beiden bekend stonden om hun grootschalige inlichtingenoperaties.¹⁴⁸ De grote getalen inlichtingen die Appelboom verworven had, zorgde ervoor dat de Zweedse staat goed op de hoogte was van de politieke staat van dienst in de Republiek. Daarnaast zorgden deze inlichtingen ervoor dat Appelboom ruimschoots voldeed in wat er van hem gevraagd werd door zijn patronen. Koningin Christina achtte Appelbooms inlichtingen van ‘zoo groot belang’ dat Appelboom bedankt werd met een ‘zeer genadig aandenken’.¹⁴⁹ Het was Appelbooms taak de Zweedse monarchie en de Zweedse adel op de hoogte te brengen van het politieke nieuws. Door middel van Appelbooms inlichtingen wist de Zweedse agent echter hierin verder te gaan dan andere Zweedse agenten en diplomaten en daarmee in fauteur te komen bij zijn patronen.

Toen in 1652 de Zweedse gezant in de Republiek, Peter Spierink-Silvercroon, overleed, waren er twee gegadigden om deze positie over te nemen. Naast Harald Appelboom, was ook Spierinks schoonzoon, Johan Philip Bommert Silvercroon, een goede kandidaat om de gezant voor het Zweedse koninkrijk te worden in de Republiek. Johan Philip Bommert Silvercroon had immers de taken van zijn schoonvader in de jaren daarvoor, Peter Spierink liet door ouderdom en ziekte steeds vaker verstek gaan, al meermaals waargenomen.¹⁵⁰ Desalniettemin ‘vereerde Hare Mjt. de hoogst-meergenoemde Koningin Christina mij [Appelboom] met Hare mjt. genadigste order en bevel om zijne [Peter Spierink] plaats in te nemen en dezelve opdracht te volbrengen en uit te voeren’.¹⁵¹ Appelboom kreeg dus de voorkeur boven Bommert Silvercroon. Als cliënt van koningin Christina slaagde Appelboom er in om zijn commerciële werkzaamheden uit te breiden met kunsthandel en voornamelijk met politieke inlichtingen. De gunst die Appelboom hiermee verdiende, zorgde er naar alle waarschijnlijkheid voor, de precieze redenatie van de vorstin achter deze benoeming is niet bekend, dat Appelboom in 1652 uitgekozen werd de positie van gezant over te nemen van Spierink. Op 17 juli 1652 bood Appelboom zijn geloofsbrieven aan bij de Staten-Generaal en werd hij geïnstalleerd als Zweeds resident in de Republiek.¹⁵²

¹⁴⁸ Waterbolk, *Proeven van Lieuwe van Aitzema*, 32; Marshall, *Intellegence and espionage in the reign of Charles II*, 264-265.

¹⁴⁹ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 310.

¹⁵⁰ Wrangel, *De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden*, 119.

¹⁵¹ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 311.

¹⁵² *Ibidem*, 292.

Op basis van Appelbooms kennis van de Staatse economie werd de Zweed in 1642 aangesteld door kanselier Oxenstierna als agent in Zweedse dienst. In de tien jaar dat Appelboom deze positie zou vervullen, breidde hij zijn netwerk uit en gebruikte hij deze om in meerdere functies dienstbaar te zijn voor zijn patronen. Door middel van het delen van handelsinformatie, het handelen in boeken en kunst en door het verspreiden van via spionage verkregen inlichtingen, diende Appelboom zowel de privébelangen als de staatsbelangen van zijn patronen. Eén van deze patronen was de Zweedse koningin Christina, met wie Appelboom op goede voet stond. Zijn uitvoerige dienstverlening aan de Zweedse vorstin had als gevolg dat Appelboom tien jaar na zijn aanstelling als agent de voorkeur kreeg om het gezantschap in de Republiek op zich te nemen.

De Noordse oorlog en het incident van 1657

De abdicatie van koningin Christina zorgde voor een enorme overgang in de internationale en nationale politiek van Zweden.¹⁵³ Het is bekend dat dergelijke religiewisselingen door vorsten voor enorme schokken in heel Europa zorgden en dat internationale verhoudingen daardoor volledig op de schop konden worden gegooid.¹⁵⁴ In Zweden betekende de abdicatie een dynastieke omwenteling. Omdat de vorstin geen kinderen had, verloor de Vasa-familie, afstammelingen van de Zweedse vader des vaderlands Gustav Vasa, haar machtspositie. In het machtsvacuüm dat volgde, waren er meerdere gegadigden voor de troon. Desalniettemin werd snel besloten dat de 32-jarige Karel Gustav de volgende vorst zou worden. Als generaal tijdens de Dertigjarige Oorlog had hij zichzelf geliefd gemaakt bij de koninklijke familie en de Zweedse adel, waardoor besloten werd dat Karel Gustav de meest geschikte kandidaat was voor de troon. Met de troonsbestijging van Karel X Gustav in 1654 veranderde de Zweedse politiek volledig.¹⁵⁵

In de zes jaar dat Karel X aan de macht was, voerde de Zweedse vorst meerdere oorlogen.¹⁵⁶ Het doel van deze oorlogen was het verkrijgen van een heerschappij over de Oostzee.¹⁵⁷ Naast de traditionele vijand, Denemarken, beschouwde hij Polen en voornamelijk Rusland als belangrijke potentiële dreigingen.¹⁵⁸ In hoeverre deze agressieve politiek van Zweden te wijten viel aan de militaire achtergrond van de Karel X, is tot op de dag van vandaag nog onderwerp van historisch debat. Stond Karel X aan de ene kant bekend om zijn zoektocht naar militaire glorie, was het de Zweedse adel aan de andere kant die op dat moment wees op de noodzaak van oorlogvoering.¹⁵⁹ Wel is duidelijk dat het buitenlandse beleid onder de nieuwe vorst drastisch veranderde. Hierdoor sloegen ook de betrekkingen tussen Zweden en de Republiek, dat veel handelsbelangen in de Oostzee had, volledig om. Dit resulteerde uiteindelijk in een maritieme oorlog tussen de twee mogendheden.¹⁶⁰

¹⁵³ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 91-94.

¹⁵⁴ M. Ebben, 'L'incident diplomatique en Staate ambassadeurs in Madrid, 1648-1672', *Leidschrift* 34:3 (Leiden 2019) 51-68, aldaar 65.

¹⁵⁵ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 91-94.

¹⁵⁶ R.I. Frost, *The Northern Wars: war, state and society in northeastern Europe, 1558-1721* (Essex 2000) 167-183.

¹⁵⁷ N.F. Noordam, *De Republiek en de Noordse Oorlog, 1655-1660* (Assen 1940) 19.

¹⁵⁸ M. Roberts, *Sweden as a Great Power, 1611-1697. Government, Society, Foreign Policy* (Londen 1968) 163.

¹⁵⁹ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 93-94.

¹⁶⁰ Frost, *The Northern Wars*, 182.

Voor Appelboom, die ondertussen verhuisd was naar Den Haag¹⁶¹, betekende de abdicatie van Christina in eerste instantie het verlies van een waardevol patroon; de Zweedse gezant had met niemand van het Zweedse koningshuis zo'n uitgebreide band gehad als met de vorstin.¹⁶² Hoewel Appelboom ook voor Karel X tijdens zijn machtsperiode meerdere culturele diensten verleende, stond de regeringsperiode van Karel X voor Appelboom voornamelijk in het teken van het verschaffen van politieke informatie, oftewel in het teken van spionage. In zijn gehele diplomatieke carrière werd Appelboom het meest om inlichtingen gevraagd tijdens de Noordse oorlog (1655-1660). Een kwantitatieve analyse in Appelbooms brievencollectie naar de Zweedse monarchie (zie tabel 1) laat duidelijk zien hoe deze periode verschilde met andere periodes. De vraag is waarom deze toename tot stand is gekomen en hoe Appelbooms spionage verliep te midden van deze toename. Deze vraag wordt beantwoord door, naast de kwantitatieve analyse, in meer detail te kijken naar welke spionagemethoden hij toepaste.

Oorlog was voor Europese staten cruciaal om het staatsgezag onder de eigen bevolking te verdedigen. Een aanval van buitenaf of een militaire overwinning van de vijand was een ondermijning van dit staatsgezag.¹⁶³ Daarentegen zorgden militaire successen niet alleen voor een goede positie op het slagveld, maar ook voor een versterkte machtspositie van de staat onder de bevolking. Deze successen waren daarom van groot belang voor zowel de inwendige als de uitwendige veiligheid. Een belangrijke voorwaarde voor militaire successen was een goede en betrouwbare informatievoorziening, die ervoor kon zorgen dat men geheime informatie had over de vijand. Het is daarom dat ten tijde van oorlog de vraag naar het aantal inlichtingen drastisch toenam. De kwantitatieve analyse uit tabel 1 ondersteunt deze redenering.

In de brievencollectie van Harald Appelboom in het Riksarkivet te Stockholm is een groot aantal stukken te vinden dat niet door Appelboom zelf geschreven is. Deze missiven en pamfletten zijn veelal geschreven door de Staten-Generaal, Staatse regenten, Staatse diplomaten of militairen en hebben Nederlands als voertaal. De meeste van deze brieven zijn resoluties van de Staten-Generaal of brieven geschreven aan de beleidsbepaler van de Republiek. Door de jaren heen heeft Appelboom deze stukken verkregen, gekopieerd en doorgestuurd naar het Zweedse vorstenhuis. Appelboom verkreeg deze stukken in de meeste

¹⁶¹ Kernkamp, 'Memoriën van den Zweedschen resident', 291-292.

¹⁶² Noldus, 'Dealing in politics and art', 219.

¹⁶³ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 225.

gevallen door middel van spionage. Het naast elkaar zetten van deze missiven en pamfletten laat zien dat het jaar 1657 een hoogtepunt was in de spionageactiviteiten tijdens Appelbooms diplomatieke carrière.¹⁶⁴

Tabel 1: Het aantal brieven door Appelboom onderschept.

Jaar:	Aantal brieven:
1647	13
1652	10
1657	25
1662	14
1667	9

Bron: SE/RA/2109/I, inv nr. 18, 30, 46, 63 en 75, Brev till Kungl. Maj:t 1647, 1652, 1657, 1662 en 1667.

Het jaar 1657 vormde in Appelbooms diplomatieke carrière duidelijk een uitzonderingspositie. In dat jaar stegen zijn spionageactiviteiten dusdanig dat het aantal inlichtingen van Staatse makelarij ongeveer verdubbelde. Daar waar in de andere jaren het aantal inlichtingen niet boven de veertien stukken uitkwamen, stuurde Appelboom in de zomer van 1657 vijftientig gestolen en gekopieerde stukken op.¹⁶⁵ Veel van deze stukken gingen gepaard met een missive van Appelboom zelf, waarin hij Karel X op de hoogte bracht van de nieuwste inlichtingen.¹⁶⁶ Deze verdubbeling kwam niet zonder slag of stoot:

‘De bescheidenheid verbiedt mij[Appelboom], uitvoerig te deduceeren, hoeveel arbeid, moeite en bekommering (om te zwijgen van de buitengewone uitgaven) dit alles mij heeft gekost’¹⁶⁷

¹⁶⁴ In deze tabel zijn de brieven van Appelbooms eigen hand uit de brievencollectie niet meegerekend, omdat deze data niet volledig is en geen invloed heeft op het einddoel van de tabel.

¹⁶⁵ In deze vergelijking zijn geen andere oorlogsjaren meegenomen, waardoor er niet gezegd kan worden of die jaren ook deze cijfers laten zien.

¹⁶⁶ SE/RA/2109/I, inv nr. 46.

¹⁶⁷ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 317.

De belangrijkste reden voor de stijging was de inmenging van de Republiek in de Noordse oorlog.

Slag in de Sont op 8 november 1658, getekend door Willem van de Velde in 1665.

Bron: *Wikimedia Commons*

De Zweedse vorst Karel X was sinds 1655 in oorlog met meerdere staten met als doel een hegemonie te creëren over de Oostzee.¹⁶⁸ Onder andere Denemarken kreeg het zwaar te verduren en heeft in de vijf jaar dat de oorlog duurde meerdere aanvallen van Zweden moeten doorstaan. De eerste Zweedse aanval op het Deense grondgebied eindigde in 1658 met de voor Denemarken vernederende Vrede van Roskilde. Dit vredesverdrag had in de eerste plaats als gevolg dat Zweden meerdere grondgebieden overnam van Denemarken, maar veroorzaakte in de tweede plaats vooral een grotere machtspositie in het Oostzeegebied voor de Zweedse staat.¹⁶⁹ Zweden versterkte zichzelf zowel territoriaal als militair. Tegelijkertijd zorgde het ervoor dat er meer invloeden konden worden uitgeoefend op de Oostzeehandel. Hoewel Karel X hiermee zijn oorspronkelijke doelstelling had behaald, had hij zich ook de irritatie van meerdere grote mogendheden op de hals gehaald. Een voornamelijk Scandinavische oorlog veranderde daarmee in een internationale aangelegenheid, en trok tevens de aandacht van de Republiek.¹⁷⁰ Het belang van de Republiek in de Oostzeehandel maakte dat de Staten-Generaal met een meer dan gemiddelde aandacht keken naar de

¹⁶⁸ Frost, *The Northern Wars*, 169.

¹⁶⁹ *Ibidem*, 180.

¹⁷⁰ Frost, *The Northern Wars*, 182; voor een uitgebreide uitleg over de Noordse oorlog: Frost, *The Northern Wars*, 156-183 en Noordam, *De Republiek en de Noordse Oorlog*.

ontwikkelingen in het Oostzeegebied. In 1658 zouden de Staten-Generaal uiteindelijk zelfs besluiten tot een interventie.¹⁷¹

Zweden werd door de Republiek gezien als een machtige staat en werd ook als zodanig door de Republiek behandeld. Appelbooms bezoeken aan de Staten-Generaal gingen gepaard met een uitgebreid ceremonieel dat vergelijkbaar was met het ceremonieel dat toegepast werd op andere grote Europese mogendheden, zoals Spanje en Frankrijk.¹⁷² Desalniettemin moet niet gedacht worden dat de Zweedse staat op gelijke diplomatieke voet stond met deze grote mogendheden. Zweden stond lager in de Europese diplomatieke rangorde en de oorlogsvoering van Karel X verslechterde de diplomatieke verstandhouding tussen Zweden en de Republiek.

De expansieve intenties van Karel X schopten tegen het zere been van de Republiek. Zweden mocht niet te machtig worden en een monopolie verkrijgen over de Oostzeehandel. Dit kon immers schadelijk zijn voor de zo belangrijke handel van de Republiek.¹⁷³ Tijdens de gehele Noordse oorlog werd er in de Republiek gesproken over interveniëren. Toen de Staten-Generaal in het najaar van 1658 besloten een vloot naar het gebied te sturen, was dit voor veel regenten aan de late kant.¹⁷⁴ Het is dan ook niet verwonderlijk dat Appelboom in 1657 al veel moeite deed de Zweedse monarchie op de hoogte te houden van de laatste stand van zaken in de Republiek. Een interventie in 1657 was immers een reële optie.¹⁷⁵ Ook de Zweedse adel werd door de gezant geïnformeerd over het laatste politieke nieuws; veel van hen hadden er op dat moment een hoge functie in het Zweedse leger. Elk detail in de Staatse politiek kon een indicatie geven van de Staatse intentie tot ingrijpen. Appelbooms spionageactiviteiten hielpen daarmee indirect de Zweedse militaire strategie.

Hoe Appelboom deze verkregen informatie in bezit kreeg, is lastig volledig te achterhalen. Het ontdekken van alle exacte informatiebronnen van de Zweedse gezant is bijna onmogelijk. Welke bronnen Appelboom tot zijn beschikking had en welke bronnen hij het belangrijkste en het betrouwbaarste achtte, zijn moeilijk vast te stellen. Dit komt in de eerste plaats, omdat veel primair bronnenmateriaal door de eeuwen heen verloren is gegaan. In de tweede plaats waren de methoden van spionage nooit bedoeld ooit achterhaald te worden.¹⁷⁶

¹⁷¹ Frost, *The Northern Wars*, 182.

¹⁷² D. van Hoorn, 'Het Redemptietractaat met Denemarken van 1651', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 27 (Amsterdam 1912) 265-279, aldaar 278.

¹⁷³ M. Postma, *Coenraad van Beuningen en Johan de Witt, correspondentie ten tijde van de Noordse Oorlog (1655-1660)* (Utrecht 2006) 5-6.

¹⁷⁴ Noordam, *De Republiek en de Noordse Oorlog*, 70-71.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ Akkerman, *Invisible Agents*, 24.

Daar komt nog bij dat er niet één correcte manier was om spionage uit te voeren die door meerdere diplomaten werd toegepast. Welke methoden een diplomaat precies toepaste, verschilden per diplomaat en waren afhankelijk van onder andere de financiële mogelijkheden, het tijdstip, de diplomatieke rang en de persoonlijke bekwaamheid van de diplomaat.¹⁷⁷ Desalniettemin is het bij Harald Appelboom mogelijk een inzicht te krijgen in welke methoden hij toepaste tijdens zijn carrière in de Republiek. Een verscheidenheid aan bronnen geeft de gelegenheid meerdere methoden vast te stellen.

Eén van deze bronnen is de door Appelboom zelf geschreven memorie uit de zomer van 1663.¹⁷⁸ In deze memorie beschrijft Appelboom wat hij tijdens zijn lange carrière in de Republiek heeft verricht. Het werk geeft meerdere aanwijzingen naar Appelbooms spionagemethoden en laat zien dat Appelboom met zijn spionage invloed wilde uitoefenen op het beleid van de Republiek en Zweden. Hij schreef:

‘Ook heb ik met niet geringe kosten expresselijk verspieders in het Vlie en op Tessel betaald, om uit te vorschen en te weten te komen den voortgang van de uitrusting, die tegen Zijne Kon. Mt. werd ondernomen, de quantiteit en qualiteit der schepen, de grootte en sterkte der vloot (...) en over de werkelijke en ware gesteldheid van dat alles moesten de genoemde personen mij af en toe adviseeren en schrijven’¹⁷⁹

Appelboom gebruikte spionagemethoden, zoals omkoping, om op de hoogte gebracht te worden van de laatste inlichtingen. Deze inlichtingen, die Appelboom ‘elken postdag placht te verzenden’¹⁸⁰, waren bedoeld om zijn patronen de stand van zaken in de Republiek mede te delen. De omvang van de Staatse vloot, die uiteindelijk in het najaar van 1658 naar de Oostzee vertrok¹⁸¹, was daardoor voor aankomst al grotendeels bekend bij de Zweedse machthebbers. Appelboom ging echter verder dan het versturen van illegaal verkregen informatie. De Zweed gebruikte alles wat in zijn mogelijkheden lag, legaal en illegaal, om ervoor te zorgen dat de vloot niet uit zou varen.¹⁸² Hoewel hij hierin niet slaagde, lukte het hem, volgens Appelboom zelf, wel het uitvaren van de vloot voor langere tijd uit te stellen.

¹⁷⁷ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 64-65.

¹⁷⁸ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 295.

¹⁷⁹ Ibidem, 325.

¹⁸⁰ Ibidem, 327.

¹⁸¹ Frost, *The Northern Wars*, 182.

¹⁸² Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 316.

Zweden kon zich hierdoor goed voorbereiden op de komst van de Staatse vloot.¹⁸³ De Zweedse gezant in Den Haag slaagde erin, met behulp van spionage, indirect invloed uit te oefenen op de gespannen betrekkingen tussen de Republiek en Zweden. Door middel van omkoping kreeg Appelboom het voor elkaar dat Zweden in het bezit kwam van het laatste nieuws omtrent de Staatse vloot, terwijl tegelijkertijd diezelfde Staatse vloot door Appelbooms toedoen vertraging opliep.

Dat Appelboom omkoping gebruikte als één van zijn spionagemethoden is niet verwonderlijk. Omkoping was een veel voorkomende aangelegenheid in de zeventiende-eeuwse Republiek.¹⁸⁴ Niet alleen Appelboom, maar ook andere buitenlandse diplomaten in de Republiek waren zich ervan bewust dat omkoping een effectieve methode was in Den Haag.¹⁸⁵ De Zweed was er echter zelf ook van op de hoogte dat hij niet de enige onbetrouwbare buitenlandse diplomaat was. Hij wist dat, bijvoorbeeld, de Spaanse en Deense afgevaardigden in dezelfde poel van corrupte regenten visten. Appelboom vroeg in 1657 dan ook meer geld van de Zweedse staat om ‘capable subjecten’ aan Zweedse zijde te houden.¹⁸⁶ Dit om te voorkomen dat ‘die Spaensche ende Deensche, dewelcke met hare gelderen ende gaven alhier ter stede tegens U. Kon. Mt. veel quaets doen’.¹⁸⁷ Appelboom was erbij gebaad deze ‘capable subjecten’ zo lang mogelijk aan Zweedse kant te houden. Deze, voornamelijk hooggeplaatste, regenten waren een belangrijke bron van informatie voor de Zweedse gezant en waren tegelijkertijd Appelbooms ingang in het staatsbestel van de Republiek.

In missiven van Appelboom aan de Zweedse vorst benoemt de gezant meerdere malen dat hij zijn informatie verwerft van onder anderen een gedeputeerde van de Staten van Holland en van de magistraat van Amsterdam.¹⁸⁸ De gedeputeerden van het belangrijkste politieke orgaan, de Staten-Generaal, waren echter ook gewillig in te gaan op de financiële advances van Harald Appelboom. Appelboom verkreeg daarmee informatie uit drie van de belangrijkste bestuursorganen in de Republiek. In zijn brieven naar de Zweedse vorst benoemt hij zijn bronnen als volgt: ‘Een voornaem heer van den generael Staten, U. Kon. Mt. wel geaffectioneerde, heeft gisteren gediscourt ende geseijt (...)’.¹⁸⁹ Door de nadruk te leggen op ‘een voornaem heer van den generael Staten’ wilde Appelboom aan zijn patronen in Zweden

¹⁸³ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 316.

¹⁸⁴ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 64.

¹⁸⁵ Ibidem.

¹⁸⁶ NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 4 juni 1657.

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 1 juni 1657; NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 1 juni 1657.

¹⁸⁹ NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 1 juni 1657.

duidelijk maken dat de door hem verkregen informatie betrouwbaar was en daardoor ook van groot belang kon zijn. Hiermee was Appelboom niet alleen een Zweedse gezant die zijn taak van informatievoorziening volbracht, maar was hij ook een cliënt die zijn patronen tevreden wilde stellen. Dit laatste heeft de Zweed, zoals ‘Het uitbreiden van een patronagenetwerk’ ook al heeft uitgewezen, zijn gehele carrière beziggehouden.

De ‘capable subjecten’ die Appelboom omkocht, waren echter niet alleen te vinden in de hooggeplaatste kringen van het Staatse staatsbestel. Het is zeer aannemelijk dat Appelboom ook iemand in het secretariaat van de griffier van de Staten-Generaal had omgekocht. Secretarissen van de griffier van de Staten-Generaal, daar waar alle brieven van de Staten-Generaal binnen kwamen, waren uitermate geschikte kandidaten voor omkoping. Zij kregen veel politieke brieven onder de ogen en verdienden tegelijkertijd een laag loon.¹⁹⁰ De potentiële grote kwalitatieve informatievoorziening van een secretaris in combinatie met zijn kleine vermogen, zorgde ervoor dat omkoping, aan zowel de vraag- en aanbodzijde, een zeer begrijpelijke optie was.¹⁹¹

Dat Appelboom van deze mogelijkheid gebruikmaakte, valt op twee manieren op te maken. Ten eerste was de Zweed zeer goed op de hoogte wanneer en welke post binnen was gekomen bij de Staten-Generaal. In 1657, midden in de Noordse oorlog, schrijft Appelboom naar de Zweedse vorst:

‘De Generael Staten hebben gisteren met de post geene brieven noch van Pruijssen noch van Denemarck gehadt, het welcke deselve wat vreemt ende wonderlick voorcomt’¹⁹²

De woorden van Appelboom laten zien dat de gezant ervan overtuigd was dat er geen brieven aan de Staten-Generaal waren geadresseerd die hem gepasseerd waren. Dat Appelboom dit zo stellig kon concluderen, was alleen mogelijk als Appelboom hierover inlichtingen had gekregen. Deze inlichtingen zullen óf bij het postwezen óf bij de griffier vandaan zijn gekomen. Dat er met zekerheid gezegd kan worden dat deze inlichtingen vanuit het secretariaat van de griffier kwamen, valt op te merken uit de Appelbooms brievencollectie.

¹⁹⁰ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 64.

¹⁹¹ Ibidem.

¹⁹² NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 4 juni 1657.

De brievencollectie in het Riksarkivet te Stockholm bevat een groot aantal brieven waarvan niet meteen duidelijk is naar wie deze zijn gestuurd. De aanheffen bevatten geen naam van een persoon of van een instantie en komen tegelijkertijd niet overeen met bekende aanheffen als ‘Hoogmogende Heeren’.¹⁹³ Daarnaast geeft de overige inhoud van de brieven geen indicatie wie de ontvanger van de brieven zou kunnen zijn. De enige indicatie die er is, is de steeds terugkerende aanhef. De aanhef van deze brieven is ‘Mijn Heer’.¹⁹⁴ Deze aanhef zegt echter meer dan het op het eerste oog doet vermoeden. In de context van de Staten-Generaal duidt de aanhef op twee posities binnen het Staatse staatsbestel. Zowel de raadpensionaris van Holland, Johan de Witt, en de griffier van de Staten-Generaal werden door diplomaten aangesproken met ‘Mijn Heer’. In het geval van De Witt werd deze aanduiding nog uitgebreid met ‘Mijn Heer ende vriend’ als de brief *secrete* informatie bevatte.¹⁹⁵ Om verwarring tussen brieven voor De Witt en brieven voor de griffier te voorkomen, was een goede adressering belangrijk. In de kopieën die Appelboom naar Zweden stuurde, zijn deze echter niet meegenomen. Hierdoor zouden deze brieven zowel voor de griffier als voor De Witt bestemd kunnen zijn geweest.

Het is echter met grote zekerheid te zeggen dat de brieven in de brievencollectie gestuurd zijn aan de griffier van de Staten-Generaal en niet aan Johan de Witt. Doordat het archief van De Witt tegenwoordig zowel in het Nationaal Archief als gedeeltelijk digitaal raadpleegbaar is, is het mogelijk de ongeadresseerde brieven uit de brievencollectie van Appelboom te vergelijken met de ingekomen brieven van Johan de Witt.¹⁹⁶ Een vergelijking laat al snel zien dat geen van de vele ingekomen missiven bij De Witt overeenkomen met de brieven doorgestuurd door Appelboom. Dit wijst erop dat de gekopieerde brieven uit de brievencollectie niet gestuurd kunnen zijn naar de raadpensionaris, aangezien deze brieven anders ook in het archief van De Witt aangetroffen zouden worden. De Witt als ontvanger van de brieven wordt daarmee uitgesloten, waardoor de griffier de enig overgebleven mogelijkheid is. Appelboom was dus op de hoogte van de inkomende en uitgaande post van de Staten-Generaal. Waarschijnlijk met behulp van omkoping infiltreerde de Zweedse diplomaat zich in het secretariaat van de griffier en kon daardoor gemakkelijk de post laten kopiëren en

¹⁹³ Dit was een gebruikelijke aanhef voor de Staten-Generaal.

¹⁹⁴ SE/RA/2109/I, inv nr. 46; SE/RA/2109/I, inv nr. 63, Brev till Kungl. Maj:t 1662; SE/RA/2109/I, inv nr. 75, Brev till Kungl. Maj:t 1667.

¹⁹⁵ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 321.

¹⁹⁶ Huygens ING, ‘Briefwisseling van Johan de Wit (1625-1672)’, <<http://resources.huygens.knaw.nl/BriefwisselingJohandeWitt>> (Laatst geraadpleegd op 1 juni 2020).

doorsturen naar de Zweedse vorst en de Zweedse adel. Appelboom zelf lijkt deze infiltratie ook te onderschrijven in zijn memorie.¹⁹⁷

Het lukte de Zweedse gezant dus de inefficiënte geheimhouding in de Republiek uit te buiten voor eigen gewin. Hoewel de Republiek maatregelen ondernam corruptie als deze in te perken, hadden deze niet altijd het gewenste effect. Het lukte Appelboom vaak deze pogingen te omzeilen. Eén van deze maatregelen was het invoeren van de eed van geheimhouding. Deze had als doel alle gedeputeerden van de Staten-Generaal een eed te laten afleggen om de *secrete* stukken en informatie binnenskamers te houden.¹⁹⁸

Appelboom was zich bewust van deze eed. Zo schreef hij op 4 juni 1657 ‘Oock hebben de Gedeputeerden onlancx (...) op ordre van de Heeren Staten Generael Ende ter begeerte van die van Hollandt een solmnelen Eedt gedaen’.¹⁹⁹ Met deze informatie was het voor Appelboom mogelijk uitwegen van deze eed te zoeken en corrupte gedeputeerden aan Zweedse zijde te houden. Onder het genot van een borrel, of anders in de wandelgangen, was het mogelijk gedeputeerden en staatslieden informeel te spreken. Informatie van groot belang kon onder invloed met eenieder gedeeld worden die zijn oor te luister liet leggen.²⁰⁰ Dat Appelboom hier gebruik van maakte, benoemd hij zelf:

‘Voorzoover mijne krachten en mijn vermogen het maar eenigszins toelieten, heb ik toen, zoowel publice door het inzenden van verscheidene memoriën en remonstrantiën, op grond van alle denkbare redenen en motieven, als ook privatim en ondershands alles beproefd en in het werk gesteld’²⁰¹

Appelbooms woorden laten zien dat de gezant wist dat naast diplomatieke middelen ook informele middelen genoodzaakt waren om iets voor elkaar te krijgen in de Republiek. Zeker in het geval van schadelijke besluiten voor het Zweedse koninkrijk was Appelboom er snel bij om via legale en illegale wegen zijn invloed uit te oefenen. In sommige gevallen hielp het echter dat Appelboom hulp kreeg van corrupte regenten in de Republiek.

Een andere mogelijkheid om onder de eed van geheimhouding uit te komen werd Appelboom namelijk op een presenteerblaadje aangeboden. In ruil voor, vermoedelijk,

¹⁹⁷ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 314.

¹⁹⁸ Noordam, *De Republiek en de Noordse Oorlog*, 72.

¹⁹⁹ NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 4 juni 1657.

²⁰⁰ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 64.

²⁰¹ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 316.

geld was een gedeputeerde van Holland bereid zich tussen vergaderingen door naar Appelboom te haasten. Zo was het voor deze gedeputeerde mogelijk, voordat hij de eed had afgelegd, geheime stukken mede te delen met de Zweed. Op deze manier hoefde de gedeputeerde zijn eed niet te verbreken en kreeg Appelboom geheime informatie onder ogen.²⁰² Geld en goede diplomatieke kwaliteiten waren belangrijk voor Appelbooms spionagemethoden, maar een gewillige regent was een net zo belangrijk in de zoektocht naar geheime informatie.

Een ander voorbeeld van zo'n gewillige regent was de zoon van Hugo de Groot, Pieter de Groot. In hoofdstuk twee, 'Het uitbreiden van een patronagenetwerk', is naar voren gekomen dat Appelboom en de familie De Groot goed met elkaar overweg konden. Ten eerste onderhielden Harald Appelboom en Hugo de Groot een zeer uitgebreide correspondentie; de twee hebben honderden brieven aan elkaar geschreven. Ten tweede was Appelboom jaren na het overlijden van Hugo de Groot nog bezig het nalatenschap van de rechtsgeleerde bij de juiste erfgenamen te krijgen. Eén van deze erfgenamen was Pieter de Groot.

Portret van Pieter de Groot, geschilderd door Adriaen Hanneman tussen 1652-1660.

Bron: *Wikimedia Commons*.

De in Rotterdam geboren Pieter de Groot verkreeg tijdens zijn carrière invloed in zowel het diplomatieke netwerk als de lokale politiek van de Republiek. Hij was diplomaat in onder andere Bohemen, Zweden en Frankrijk en zat van 1660 tot en met 1667 als pensionaris

²⁰² Noordam, *De Republiek en de Noordse Oorlog*, 72.

in de magistraat van Amsterdam.²⁰³ Daarnaast heeft De Groot een relatief uitgebreide correspondentie onderhouden en stond hij op goede voet met raadpensionaris De Witt. Het is daarmee niet verwonderlijk dat Appelboom Pieter de Groot opzocht om te kijken in hoeverre deze bereid was inlichtingen te delen. Appelboom en De Groot waren bekenden van elkaar en De Groot genoot, volgens de Zweed, ‘in Holland tamelijk veel invloed’.²⁰⁴ Voor een jaarlijks bedrag van 600 rijksdaalders slaagde Appelboom erin De Groot naar de Zweedse zijde te brengen. Meerdere jaren heeft Pieter de Groot in ruil voor dat bedrag inlichtingen doorgesluisd naar de Zweedse resident. Het is te begrijpen dat De Groot de naam had in de Republiek ‘heel Sweetsgesint’ te zijn.²⁰⁵ Toen De Groot in 1660 pensionaris werd van Amsterdam, besloot hij echter de 600 rijksdaalders terug te geven aan Appelboom. Deze stad was Zweden niet goed gezind en zou het De Groot zeer kwalijk hebben genomen als het erachter was gekomen dat hij geld ontving van de Zweedse resident.²⁰⁶

Het voorbeeld van Pieter de Groot, maar ook de eerder benoemde spionageactiviteiten van Appelboom, laat in eerste instantie vooral zien dat geld onmisbaar was voor een diplomaat in de zeventiende-eeuwse Republiek. Omkoperij was de belangrijkste methode om inlichtingen te verkrijgen. De brieven van Appelboom aan de Zweedse vorst vroegen dan ook meermaals om geld. Zonder geld was omkoping niet mogelijk en was dus ook Appelbooms informatievoorziening gelimiteerd. Appelboom wist dat hij zonder geld zijn werkzaamheden niet zou kunnen uitvoeren:

‘maer can niet genoeghsaem beclagen dat ick[Appelboom] per mancument van middelen nu niet meer van doen en desen ende anderen met dieselve efficatie ende cracht als ick sonder das wel doen conde.’²⁰⁷

Ook in zijn memorie, die hij in 1663 aan de Zweedse vorst aanbood, komt meermaals naar voren dat hij in de periode daarvoor een gebrek aan geld had om zijn werk uit te voeren. Zelfs het geld dat door Karel X naar de Republiek werd gestuurd, was voor Appelboom niet voldoende of niet geschikt om zaken mee te kunnen doen. Toen de Zweedse vorst blanco formulieren met zijn eigen handtekening erop, waarop een jaarlijks kredietbedrag kon worden ingevuld, toezond met als doel de Hollandse regenten om te kopen, was

²⁰³ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 18-19.

²⁰⁴ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 319.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Ibidem.

²⁰⁷ NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 4 juni 1657.

Appelboom niet enthousiast. Appelboom bemerkte namelijk ‘dat tien ducaten in de hand meer uitrichtten dan honderden op het papier’.²⁰⁸ Uiteindelijk gebruikte Appelboom deze blanco formulieren alleen bij de omkoping van Pieter de Groot.²⁰⁹

De andere vele omkoppingen die door Appelboom zijn uitgevoerd, werden in de meeste gevallen gedaan uit zijn eigen zak. Appelboom spreekt van ‘niet geringe kosten’ en ‘buitengewone uitgaven’ die nodig waren om regenten ‘Zweedsgezind’ te maken.²¹⁰ De kosten waren zelfs zo hoog dat Appelboom, naar eigen zeggen, in armoede was beland:

‘Dit is echter geschied *cum rerum privatarumdamno et ruina*, doordat ik al de bescheiden middelen en mobilia (...) daarmede heb verspeeld en geconsumeerd, zoodat ik nu mij en mijne kinderen tot nood en armoede zie gebracht’²¹¹

In hoeverre Appelboom tot echte armoede was gedreven, is nog maar de vraag. Uit de inboedel van zijn vrouw Susanna Rogeau blijkt dat de Zweed beschikte over een grote collectie waardevolle spullen met onder andere zeer veel boeken en tapijten.²¹² Dat Appelboom spreekt van armoede zal voornamelijk de bedoeling hebben gehad ondergeschikt te blijven aan zijn patronen. Appelboom stelde zich nederig en enigszins wanhopig op tegenover zijn patronen met de hoop dat dit in de toekomst geld, gunsten en opdrachten zou opleveren. Het blijft echter de vraag waar Appelboom het geld vandaan haalde om zijn omkoppingen te bekostigen.

Een belangrijke inkomstenbron van Appelboom was zijn kunst- en boekenhandel. In ‘Het uitbreiden van een patronagenetwerk’ is duidelijk geworden dat Appelboom bij een opdracht ongeveer negentig gulden voor zichzelf in rekening bracht. De kans is groot dat deze of vergelijkbare bedragen ook bij andere opdrachten werden gevraagd. Doordat Appelboom cliënt was van meerdere patronen, bijvoorbeeld van Wrangel, die geïnteresseerd waren in de kunst, literatuur en architectuur uit de Republiek zal Appelboom in relatief grote getalen opdrachten hebben binnengekregen. Het geld dat hiermee verdiend werd, zal in de eerste

²⁰⁸ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 318.

²⁰⁹ Ibidem, 319.

²¹⁰ Ibidem, 317, 325.

²¹¹ Ibidem, 342.

²¹² R. Remmerswaal, *De Haagse Diplomaat. Een onderzoek naar de geografische spreiding en inrichting van ambassadewoningen in Den Haag* (2018) 54-59.

plaats gediend hebben als levensonderhoud, maar in de tweede plaats ook zijn ingezet als omkoopmiddel.

Het lukte Appelboom gedurende zijn diplomatieke carrière door te dringen in het Staatse staatsbestel. Zijn diplomatieke kwaliteiten, zijn kennis van zaken, maar vooral ook een grote som geld zorgde ervoor dat de Zweed meerdere informatiebronnen tot zijn beschikking had. Appelboom had zichzelf geïnfilteerd in de Staten-Generaal, de Gewestelijke Staten en de lokale politiek van Amsterdam. Daarnaast had Appelboom ook meerdere hooggeplaatste regenten voor zijn karretje gespannen, zoals Pieter de Groot. Met als doel zijn patronen in Zweden tevreden te stellen met een uitgebreide en betrouwbare informatievoorziening slaagde de Zweedse resident erin, zeker in oorlogstijd, groten getale resoluties en missiven naar Zweden op te sturen.

Appelbooms succesvolle spionageactiviteiten gingen echter niet zo makkelijk als het op het eerste gezicht lijkt. Met name ten tijde van de Noordse oorlog merkte Appelboom tegenwerkingen van regenten die niet aan de kant van Zweden stonden.

‘(...) sloeg anno 1655 de vlam weer uit in Polen. Daardoor werd in Holland al wat een Zweedschen naam droeg en voerde, en inzonderheid mijn geringe persoon, die, zooals mijn plicht was, trouw het interest van Zijne Kon. Mt. behartigde, bovenmate odieus en gehaat.’²¹³

In zijn memorie beschrijft Appelboom meerdere keren hoe lastig het voor hem was zijn werk te doen te midden van alle anti-Zweedse sentimenten. Deze anti-Zweedse sentimenten gingen voor de regent gepaard met vijandigheid, hoon en spot.²¹⁴ Desalniettemin, zoals uit de voorbeelden in dit hoofdstuk naar voren is gekomen, slaagde Appelboom erin om in deze oorlogstijden zijn spionageactiviteiten uit te breiden. In de zomer van 1657 kwam de Zweedse gezant echter in grote problemen.

Met het uitbreken van de oorlog tussen Denemarken en Zweden in 1657 waren beide staten er aan gelegen internationale steun te verwerven.²¹⁵ Beide Scandinavische staten hoopten daarbij op de steun van de Republiek, één van de machtigste mogendheden in het Oostzeegebied. Eén van de manieren waarop deze twee staten hoopten steun te krijgen, was door de ander in het een kwaad daglicht zetten. Zo gaf Appelboom aan de ene

²¹³ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 315.

²¹⁴ Ibidem, 322.

²¹⁵ Frost, *The Northern Wars*, 179-182.

kant in zijn berichten aan de Staten-Generaal meerdere keren aan dat de oorlogsverklaring van Denemarken aan Zweden illegaal was en tegen de eerder afgesloten verdragen was.²¹⁶ Aan de andere kant onderschepte Denemarken op hun beurt twee bundels brieven in juli 1657:

‘Maar de Denen maakten zich toen meester van twee pakketten van mij[Appelboom], geadresseerd aan Zijne Kon. Mt. en de HoogWelGeboren leden van Senaat en Rijksraad; (...) Welke de Denen op hunne wijze en naar hun goedvinden in het Duitsch translateerden, (...) en aldus deelden zij die mede aan den heer Van Beuningen²¹⁷, den toenmaligen ambassadeur van de Staten-Generaal in Denemarken.’²¹⁸

Denemarken had het voor elkaar gekregen twee pakketten met brieven van Appelboom te onderscheppen. Deze waren geschreven aan de Zweedse vorst, maar werden na de onderschepping in de handen gelegd van de Staatse ambassadeur Van Beuningen. De diplomaat, die in 1653 al op de hoogte was van Appelbooms spionageactiviteiten, besloot deze brieven toe te zenden naar Den Haag. Hier was de verontwaardiging groot. Deze pakketten bevatten namelijk niet alleen de standaard rapporten van Appelboom aan de Zweedse vorst, maar gaven ook een inzage in de spion Appelboom.

Uit de onderschepte brieven werd eenvoudig opgemaakt dat de Zweedse gezant zich bezighield met het omkopen van hooggeplaatste regenten. Appelboom vroeg in de brieven duidelijk om geld om ‘vrienden en helpers’ te kunnen vergaren, terwijl hij tegelijkertijd sprak over corrupte regenten in zowel de nationale als lokale politiek.²¹⁹ Doordat de Staten-Generaal deze ingekomen post verplicht moesten mededelen aan de gedeputeerden, duurde het niet lang voordat de onderschepte brieven openbaar waren. Via publicaties en kranten spreidde het nieuws verder dan Den Haag.²²⁰ Meer dan tien jaar na de gebeurtenis beschreef Van Aitzema in zijn werk *Saken van Staet en Oorlogh* zeer gedetailleerd de situatie van de zomer in 1657, wat de ernst van het incident eens te meer naar voren brengt. Hij nam tevens een paar van de onderschepte brieven bijna volledig op

²¹⁶ L. van Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel IV (’s-Gravenhage 1669) 140.

²¹⁷ Ambassadeur Coenraad van Beuningen.

²¹⁸ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 320.

²¹⁹ Ibidem, 320; NL/NA/1.01.02, inv.nr. 12585.25, Appelboom aan de Koning van Zweden, 4 juni 1657.

²²⁰ Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel IV, 146.

in zijn werk.²²¹ Weinigen zullen het in de zomer van 1657 ontgaan zijn dat Appelboom spioneerde voor de Zweedse staat. De slechte geheimhouding waar Appelboom in eerste instantie van profiteerde, zorgde er uiteindelijk voor dat Appelboom bij het grote publiek bekend werd als spion.

De publieke onthulling van Appelboom als spion maakte hem in de Republiek niet meer geliefd. Integendeel, er werd getwijfeld of Appelboom nog wel geschikt was Zweden te representeren in de Republiek. Uit de onderschepte brieven was naar voren gekomen dat Appelboom meerdere gedeputeerden voor omkoopbaar en incapabel achtte. Dezelfde gedeputeerden betwijfelden daardoor of een vriendschappelijke band met Appelboom nog wel tot de mogelijkheden behoorde.²²² Voor Appelboom zelf was dit geen kwestie, aangezien hij de hoon niet persoonlijk zag. Appelboom was ervan overtuigd dat hij zijn werk ook na de zomer van 1657 nog kon volbrengen, omdat hij de afkeer tegen zijn persoon eerder zag als een tot uiting komen van de wrok tegen het Zweedse koninkrijk.²²³

Met het uitbreken van de Noordse oorlog stegen het aantal inlichtingenrapporten van Appelboom significant. Appelbooms persoonlijke kwaliteiten, het corrupte staatbestel en een grote som geld zorgden ervoor dat de Zweedse gezant grote getalen inlichtingen naar Zweden kon sturen. De Zweed slaagde erin zijn patronen, de Zweedse monarchie en de Zweedse adel, op de hoogte te brengen van de laatste ontwikkelingen in de Republiek betreffende de Noordse oorlog. De onderschepte brieven van 1657 leken echter een eind te maken aan Appelbooms spionageactiviteiten. In de Republiek werd openlijk zijn positie in twijfel getrokken. Desalniettemin behield Appelboom zijn ambt. De Zweed bleef tot en met 1665 gezant en werd in datzelfde jaar gepromoveerd tot *extraordinaris* ambassadeur voor Zweden in de Republiek. Waarom Appelboom na het incident van 1657 zijn positie kon behouden en uiteindelijk door kon groeien tot *extraordinaris* ambassadeur komt aan bod in het volgende hoofdstuk, ‘Appelboom en zijn verhouding met het regentschap’.

²²¹ Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel IV, 142-147.

²²² Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 320.

²²³ Ibidem.

Appelboom en zijn verhouding met het regentschap

In het najaar van 1658, een jaar nadat Appelbooms brieven onderschept waren door de Denen, werd de Zweedse gezant andermaal verdacht van spionage. Ook nu was deze verdachtmaking gegrond. Appelboom had ‘met de grootste moeite en voor grof geld’ kopieën gemaakt van de brieven van Van Beuningen.²²⁴ Toen deze kopieën door de Zweedse vorst in een manifest naar buiten werden gebracht, was het terechte vermoeden in de Republiek dat Appelboom hierachter zat. Appelboom, zo schreef hij in zijn memorie, had zichzelf een jaar na het incident van 1657 ‘wederom zeer gehaat gemaakt’.²²⁵ Het is duidelijk dat de onderschepte brieven uit de zomer van 1657 Appelboom niet hadden laten schrikken. Hoewel Appelboom openlijk betiteld was als spion, laten de gekopieerde brieven van Van Beuningen zien dat hij door bleef gaan met spioneren. Zijn spionageactiviteiten zouden de rest van zijn carrière niet meer verdwijnen.

Na het incident van 1657 bleef Appelboom in Zweedse dienst als gezant in de Republiek. Hij bleef als gezant zijn patronen in Zweden op de hoogte houden van het laatste nieuws. Het vergaren van illegale inlichtingen nam hierbij niet disproportioneel af. Hoewel de politieke situatie in Zweden na 1660 drastisch van koers wijzigde, veranderde er voor Appelboom ook in de beginjaren zestig van de zeventiende eeuw weinig. Pas in 1665 kwam er een grote verandering in Appelbooms werkzaamheden. Op 20 maart van dat jaar bood de Zweed aan de Staten-Generaal nieuwe geloofsbrieven aan. Appelboom was door de Zweedse machtshebbers verkozen tot de positie van *extraordinaris* ambassadeur in de Republiek, de hoogste diplomatieke rang.²²⁶ Het was Appelboom gelukt om zich in een kleine 25 jaar op te werken van commercieel agent tot buitengewoon ambassadeur. Waarom Appelboom voor deze positie gekozen werd, staat centraal in dit hoofdstuk. In de nazomer van 1657 zag het er immers niet naar uit dat Appelboom nog geloofwaardig kon functioneren in de Republiek. De vraag laat zich het beste beantwoorden door het verdere verloop van Appelbooms diplomatieke carrière chronologisch te analyseren.

Alan Marshall beschouwt in zijn boek dat onopgemerkt blijven de belangrijkste regel was voor spionnen.²²⁷ Het ontdekt worden kon nadelige gevolgen hebben voor zowel de spion als

²²⁴ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 324.

²²⁵ Ibidem.

²²⁶ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 493.

²²⁷ Marshall, *Intelligence and espionage in the reign of Charles II*, 253.

de werkgever. Spionnen en spionerende diplomaten kregen dus van hun werkgever de opdracht mee hun activiteiten geheim te houden. Slaagden zij hier niet in, dan was het de opdracht hun spionage te ontkennen om op die manier de nadelige gevolgen binnen de perken te houden.²²⁸ Voor Appelboom was dit te laat. Hij was publiekelijk bestempeld als spion en kon niets anders doen dan de consequenties ondergaan.

Met het ondergaan van deze consequenties zette Appelboom zich echter af van de door Marshall omschreven eerste regel van spioneren. Daar waar Marshall betoogt dat ontkennen van groot belang was, laten de acties van Appelboom zien dat de Zweed daar anders over dacht. Volgens Appelboom waren zijn spionagepraktijken ‘volstrekt niets nieuws, noch een ongewone praktijk’.²²⁹ De Zweed schroomde niet zijn spionage in de Republiek te verdedigen. Hij ontkende niet toen hij gevraagd werd naar de onderschepte brieven; wat gevolgd werd door een woedende reactie vanuit Den Haag.²³⁰ Op 17 augustus 1657 vaardigden de Staten-Generaal een resolutie uit waarin zij besloten voor een maand ‘gheene propositie of memorie’ van de Zweedse resident aan te nemen.²³¹ Daarnaast schreven de Staten-Generaal een brief naar de Zweedse vorst Karel X, waarin duidelijk werd gemaakt dat ze Appelboom niet meer geschikt achtten de relatie tussen Zweden en de Republiek te onderhouden.²³²

Appelboom leek zijn diplomatieke positie in de Republiek kwijt te raken. Desalniettemin bleven de gevolgen voor de Zweed uiteindelijk relatief beperkt. Appelboom was een paar maanden na het incident nog steeds gezant in Zweedse dienst, was weer welkom bij de Staten-Generaal en, zo laten de gekopieerde brieven van Van Beuningen zien, was verder gegaan met het vergaren van illegale inlichtingen. In de *Tijdinghe uyt verscheyde quartieren* van 8 december 1657 werd geschreven:

‘(...) en dat de differenten met den Heer Sweedschen Resident Appelboom bemiddelt is; men seght hier dat alle ’t gepasseerde sal onder blijven/ en voor vergheten gehouden werden.’²³³

²²⁸ Marshall, *Intelligence and espionage in the reign of Charles II*, 253.

²²⁹ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 320.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel IV, 148.

²³² Ibidem.

²³³ *Tijdinghe uyt verscheyde quartieren*, 8 december 1657.

Appelbooms positie in de Republiek was een paar maanden na het incident nauwelijks veranderd. Hoewel op het eerste gezicht de door Marshall beschreven regel ook op Appelboom van toepassing leek te zijn, was dit niet het geval. Het openbaar maken van zijn spionageactiviteiten kwam de diplomaat niet duur te staan en de Zweed bleef zijn functie in de Republiek behouden.

Appelboom had als gezant van Zweden een vorm van diplomatieke immuniteit. Dit hield in dat Appelboom vanwege zijn diplomatieke status niet strafrechtelijk vervolgd kon worden in de Republiek. Een gevangenisstraf voor zijn spionageactiviteiten behoorde daardoor niet tot de mogelijkheden; het was echter wel mogelijk om Appelboom te verbannen uit de Republiek.²³⁴ Dit gebeurde dus niet en zijn spionageactiviteiten zette zich voort. De redenen hiervoor kunnen gevonden worden bij de belangen van de Zweedse vorst, de Zweedse adel en bij de belangen van Appelboom zelf.

Appelboom stond als diplomaat in Zweedse dienst representatief voor de Zweedse staat. Met het incident van 1657 had Appelboom niet alleen zijn eigen reputatie schade berokkend, maar ook die van Zweden. De betrekkingen tussen de Republiek en Zweden waren door de Noordse oorlog al bekoeld, maar bereikte door de kwestie een nieuw dieptepunt. Zweden hechtte echter minder waarde aan het incident dan de Republiek en stond achter Appelboom. De vorst oordeelde dat Appelboom niets kwalijks had gedaan en dat hij zijn plicht had volbracht. In een brief aan Appelboom schreef Karel X het volgende:

‘(...) hebt ghy u in onderdanigheydt te verseecken, dat, ghelijck als ghy niet anders hebt gedaen, als wat onsen dienst ende die u opgheleyde plicht vereyste, alsoo wy oock behoorlijck maintaineren, ende indien desfals aen ons yedts ghesocht, of u oock in uwe tot noch toedraghende qualiteyt te respecteren difficulteyt soude werden ghemaect (...),’²³⁵

De Zweedse vorst verdedigde de acties van Appelboom. Hiermee maakte hij bewust de keuze dat Appelbooms kwaliteiten belangrijker waren dan de schade die hij met dit incident had berokkend. Karel X besloot dat hij de informatievoorziening van Appelboom belangrijker achtte dan de schadelijke representativiteit die de Zweed uitstraalde. Appelbooms diplomatieke kwaliteiten, maar vooral ook zijn spionage, waren te waardevol om te vervangen. Appelboom bleef gezant en kreeg na een maand zijn bevoegdheden

²³⁴ Black, *A History of Diplomacy*, 62.

²³⁵ Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel IV, 149.

terug.²³⁶ Waarom de Zweedse vorst minder waarde hechtte aan de publieke bestempeling tot spion is moeilijk te achterhalen. Een mogelijke verklaring kan zijn dat de gedachten over spionerende diplomaten in Zweden verschilden met die van grote Europese mogendheden. Marshalls onderzoek naar spionage beslaat voornamelijk vroegmodern Engeland. De door Marshall omschreven standaard voor spionerende diplomaten, vooral onopgemerkt blijven, heeft daarmee vooral betrekking op de diplomaten van Engeland. Het hoeft dus niet te betekenen dat deze standaard ook gold voor een kleinere mogendheid als Zweden. Het is mogelijk dat Zweden andere diplomatieke standaarden er op nahield dan Engeland en dat Zweden daardoor minder waarde hechtte aan de publieke bekendheid van hun spionerende diplomaat. Hoewel dit niet meer is dan een vermoeden en er meer onderzoek nodig is om dit vermoeden te toetsen, is het een mogelijkheid dat de situatie van Appelboom niet ongebruikelijk was voor kleinere mogendheden in Europa.

Net als de Zweedse vorst, was ook de Zweedse adel op de hoogte van het belang van Appelbooms spionageactiviteiten. Door middel van een uitgebreid patronagenetwerk werd de Zweedse adel, zoals Wrangel en De la Gardie, ook na het incident op de hoogte gehouden van Appelbooms illegale inlichtingen. Appelboom had zijn waarde voor deze edellieden bewezen en zij waren dan ook niet van plan Appelbooms inlichtingen op te geven. Appelboom zelf had er echter ook weinig belangen bij om zijn spionageactiviteiten na het incident op pauze te zetten.

Appelboom was namelijk niet de enige die de adel voorzag van informatie; er liepen in de Republiek meer Zweedse agenten rond die, als concurrenten van Appelboom, hun patronen voorzagen van kunst, boeken en politieke informatie. Zoals Marika Keblusek in haar artikel 'The business of news' betoogt, waren agenten in veel gevallen niet alleen cultureel, maar ook op politiek gebied bezig hun patronen voor zich te winnen. Michiel le Blon, agent in de Republiek in Zweedse dienst van 1632 tot en met 1657, is daarvan een voorbeeld. Hij was naast cultureel agent ook actief als nieuwsleverancier en zond elke week kranten naar zijn patroon, de Zweedse kanselier Axel Oxenstierna.²³⁷ Elk nieuwsbericht dat nieuwswaarde had voor de Zweedse machtshebbers werd doorgestuurd.²³⁸ Net als Appelboom zond Le Blon politiek nieuws naar Zweden in ruil voor persoonlijke voordelen. Toch verschilde Michiel le Blon en Harald Appelboom op één cruciaal punt met elkaar. Daar waar Le Blon zijn informatie op legale wijze verkreeg, verzamelde Appelboom zijn inlichtingen dus ook door

²³⁶ Aitzema, *Saken van staet en oorlogh*, deel IV, 148.

²³⁷ Keblusek, 'The business of news', 207.

²³⁸ *Ibidem*, 208.

middel van spionage. Het was dit verschil dat Appelboom onderscheidde van andere Zweedse agenten en diplomaten. Spionage speelde daarom voor de Zweedse diplomaat een belangrijke rol in zijn diplomatieke carrière. Spionage was voor Appelboom in de eerste plaats een dienst die hij kon leveren aan zijn patronen, maar was daarnaast vooral ook een belangrijke manier om zich te onderscheiden van andere agenten. Dit is, vanuit Appelbooms oogpunt, een mogelijke verklaring waarom zijn spionageactiviteiten ook na het incident aanhouden. Net als de machthebbers in Zweden had ook Appelboom er geen baat bij zijn spionageactiviteiten stil te leggen, omdat hierdoor zijn onderscheidende positie in het geding zou komen en zijn voorsprong ten opzichte van andere agenten zou slinken. Zo hadden zowel de Zweedse vorst, de Zweedse adel als Appelboom zelf in de gaten hoe belangrijk Appelbooms spionageactiviteiten waren.

Dat de Republiek eenvoudig akkoord ging met Appelbooms aanblijven, laat andermaal zien dat Zweden Appelboom hoog had zitten. De Zweden waren bereid de Republiek toezeggingen te doen in ruil voor Appelbooms toegang tot de Staten-Generaal. Doordat Zweden, onder andere, toezegde te heronderhandelen over onderdelen van het verdrag van Elbing, was de Republiek bereid Appelboom weer toe te laten.²³⁹ De nieuwe onderhandelingen brachten de Republiek in een goede onderhandelingspositie voor nog betere handelsvoorwaarden. Zweden nam deze nieuwe onderhandelingen op de koop toe zolang Appelboom zijn functie kon behouden. Het incident liep hierdoor met een sisser af. Hoewel de zaak daarmee afgesloten leek te zijn, bracht het incident en de Zweedse reactie daarop indirect een belangrijk gevolg met zich mee. Appelboom had nu, wetende dat de Zweedse staat achter hem stond, tot op zekere hoogte een vrijbrief gekregen om zijn spionageactiviteiten door te zetten. Met het kopiëren van de brieven van Van Beuningen in 1658 had Appelboom zich andermaal in de problemen gewerkt. De memorie van Appelboom, het werk van Van Aitzema en de kranten uit 1658 spreken echter niet over negatieve gevolgen die de onthulling van de kopieën met zich mee had kunnen brengen, wat erop duidt dat deze negatieve gevolgen niet tot nauwelijks aanwezig zullen zijn geweest. Zowel Zweden als de Republiek accepteerde dus dat Appelboom spioneerde en bekend stond als spion.

Na het incident werden Appelbooms illegale activiteiten bemoeilijkt; al had dit voornamelijk te maken met de ontwikkelingen in de Noordse Oorlog. Met het uitbreken van de oorlog tussen de Republiek en Zweden in 1658, en voort zou duren tot en met 1660,

²³⁹ Brief Van Dorp aan De Witt, 8 november 1657, in: *Brieven, geschreven ende gewisselt. Vyfde deel*, 518.

groeide de anti-Zweedse sentimenten in de Republiek. Zelf schreef Appelboom daarover: ‘brak ook tegelijk de partialiteit der Hollanders en hunne vijandige gezindheid tegen Zijne Kon. Mt. los in nog heviger mate dan ooit te voren’.²⁴⁰ Desalniettemin bleef Appelboom zich inzetten zijn patronen van een betrouwbare informatievoorziening te voorzien. Met alles wat in zijn vermogen lag, ‘zelfs van de secreteste consilia et actiones’, probeerde Appelboom illegale inlichtingen te vergaren en het staatbestel van de Republiek te saboteren.²⁴¹ De brievencollectie van Appelboom uit het jaar 1662 onderschrijft dit.

De collectie van de Zweedse gezant uit 1662 zit vol met illegaal verkregen brieven en memories geschreven door Staatse staatslieden. Hoewel het aantal inlichtingen in 1662 lager lag dan tijdens de oorlogsjaren, blijft het aantal onderschepte missiven, brieven of resoluties op een vergelijkbaar aantal liggen als in andere jaren van vrede.²⁴² Dit is opmerkelijk, omdat in de zomer van 1662, in tegenstelling tot de zomers 1647, 1652 en 1657, Appelboom publiekelijk bekend stond als spion. Het incident had zich weliswaar vijf jaar eerder afgespeeld; de kans is klein dat men dit was vergeten in Den Haag. Dat het aantal onderschepte brieven in 1662 gelijk bleef aan voorgaande jaren laat niet alleen zien dat Appelboom doorging met spioneren, maar bovenal dat zijn illegale activiteiten niet werden gestoord door de reputatie als spion.

Naast resoluties van de Staten-Generaal, bevat de collectie brieven van onder andere Michiel de Ruyter en de in Frankrijk residerende diplomaat Willem Boreel.²⁴³ Dat Appelboom de brieven van De Ruyter en Boreel onderschepte in de zomer van 1662 was geen toeval. De Zweedse gezant oordeelde dat de inhoud van deze brieven belangrijk waren om mede te delen aan het Zweedse hof. Appelboom koos doelbewust uit welke brieven hij liet kopiëren en welke niet. Dat de brieven van De Ruyter en Boreel werden uitgekozen, had alles te maken met De Ruyters missie naar de Middellandse Zee. De Ruyter was aangesteld om een verdrag te sluiten met de Barbarijse piraten. Hoewel De Ruyter hierin slaagde, kwam het verdrag in de praktijk nauwelijks tot uiting.²⁴⁴ Het overgrote gedeelte van de onderschepte brieven uit 1662 behandelde dit onderwerp, wat aantoont dat Appelboom heel bewust selecteerde welke brieven hij belangrijk achtte op basis van de inhoud van de brieven. Waarschijnlijk zocht Appelboom brieven over dit onderwerp uit, omdat ze van invloed

²⁴⁰ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 325.

²⁴¹ Ibidem, 325.

²⁴² Zie tabel 1.

²⁴³ SE/RA/2109/I, inv nr. 63.

²⁴⁴ R. Prud’homme van Reine, *Opkomst en Ondergang van Nederlands Gouden Vloot. Door de ogen van de zeeschilders Willem van de Velde de Oude en de Jonge* (Amsterdam 2009) 146.

konden zijn op de Zweedse koloniale intenties op het Afrikaanse continent van dat jaar en daardoor van groot belang waren voor de Zweedse machtshebbers.²⁴⁵ De missiven van Boreel aan de Staten-Generaal en de griffier bevatten informatie over de reis van De Ruyter naar de Middellandse Zee. De brieven laten onder andere zien dat De Ruyter in de haven van Alicante een tijdelijk stop maakte om daarna op 10 juli 1662 te vertrekken naar de uiteindelijke eindbestemming Algiers.²⁴⁶ De brief van De Ruyter, geschreven onderweg naar Algiers, geeft de laatste ontwikkelingen weer van de tocht.²⁴⁷

Deze door Appelboom bewust geselecteerde brieven gingen gepaard met een uitvoerig wekelijks rapport, waarin de Zweed zijn bevindingen opschreef.²⁴⁸ Zijn rapporten en verkregen stukken werden niet alleen aan de Zweedse vorst opgestuurd. Ook in 1662 werden Appelbooms inlichtingen medegedeeld aan de Zweedse adel:

‘(...) de uitvoerige ordinaris rapporten, die ik, niet alleen aan de Zijne Kon. Mt., maar ook aan de HoogWelGeboren Heeren Rijkssenatoren en aan den Rijksraad wekelijks en op elken postdag placht te zenden (...)’²⁴⁹

Het patronagesysteem dat Appelboom in de jaren veertig en vijftig van de zeventiende eeuw opzette, bleef gedurende zijn gehele diplomatieke carrière aanwezig. Mannen als Wrangel en De la Gardie werden ook in de jaren zestig op de hoogte gehouden door de Zweedse gezant. Appelboom zond hen ‘de geheime concepten, instructiën, resolutiën en acten (...) nog voor deze geheel tot rijpheid gekomen of definitief vastgesteld waren’.²⁵⁰ Op deze manier wilde Appelboom zijn patronen tevreden stellen. Voor de Zweedse gezant was dit een bewuste keuze, omdat hij via patronage zijn carrière wilde bevorderen. Appelbooms jarenlange inzet in zijn zoektocht naar persoonlijke voordelen werd uiteindelijk in 1665 beloond met zijn aanstelling tot *extraordinaris* ambassadeur.²⁵¹

De aanstelling van Appelboom tot buitengewoon ambassadeur werd niet gedaan door één van de Zweedse vorsten uit de zeventiende eeuw. Met het overlijden van Karel X in 1660 veranderde de Zweedse politiek namelijk andermaal drastisch. Omdat de opvolger van Karel

²⁴⁵ J. Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden, 1660-1675* (Amsterdam 1969) 29-31.

²⁴⁶ SE/RA/2109/I, inv nr. 63, Boreel aan de Staten-Generaal, 27 juli 1662.

²⁴⁷ SE/RA/2109/I, inv nr. 63, De Ruyter aan de Staten-Generaal, 11 juli 1662.

²⁴⁸ SE/RA/2109/I, inv nr. 63.

²⁴⁹ Kernkamp, ‘Memoriën van den Zweedschen resident’, 316.

²⁵⁰ Ibidem.

²⁵¹ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 493.

X, Karel XI, in 1660 nog maar vier jaar oud was, werd de macht in Zweden overgedragen aan een regentschap.²⁵² Dit regentschap bestond uit de vijf hoogste posities in de Zweedse *Riksråd*²⁵³ en de moeder van de nog te jonge Karel XI. Onder dit regentschap werd het aanstellen van politieke en diplomatieke posities voorbehouden aan deze tijdelijke regering en werd de macht van de aristocratie en het parlement, de *Riksdag*, uitgebreid.²⁵⁴ Het Zweedse vorstenhuis moest voor een periode van twaalf jaar pas op de plaats maken. Dit regentschap heerste van 1660 tot en met 1672 en werd opgeheven op de zeventiende verjaardag van Karel XI. Zo drastisch als de machtswisseling in 1660 was, zo drastisch was ook de nieuwe politieke koers, zowel binnenlands als buitenlands, van de nieuwe machtshebbers.

De agressieve buitenlandse politiek van Karel X had Zweden in grote financiële problemen gebracht. Op het moment dat Karel X overleed, was er een jaarlijks financieel tekort van meer dan zes miljoen rijksdaalders.²⁵⁵ De Zweedse vorst probeerde, gedurende zijn regeringsperiode, deze tekorten te minderen door middel van het invoeren van een *reduktion* politiek, waarbij de adel hun, ooit door het Zweedse koningshuis verkregen, land moesten inleveren. Op deze manier hoopte Karel X in de eerste plaats dat het verkregen land en de daarbij horende inkomsten de financiële tekorten zouden beperken en in de tweede plaats dat de macht van de adel ingeperkt zou worden. De Noordse oorlog, waarin Karel X de steun nodig had van diezelfde adel, voorkwam echter dat deze politiek volledig werd uitgevoerd.²⁵⁶

Het einde van de Noordse oorlog bracht de financiële malaise andermaal aan het licht. Een oplossing was noodzakelijk, waardoor het herinvoeren van de *reduktion* serieus werd overwogen. Deze politiek was de meest efficiënte manier om de financiële problemen op te lossen.²⁵⁷ Zelfs het regentschap, bestaande uit leden van de adel, stond niet onwelwillend tegenover het inleveren van hun landgoed. Het was bereid een opoffering te doen ten goede van de Zweedse staat en de *reduktion* werd gedeeltelijk heringevoerd. Ook Appelboom ondervond hiervan de gevolgen:

‘(...) dat Hare Mjt[Koningin Christina] mij daarvoor eene gratificatie en een zeer genadig aandenken beloofde; gelijk ik dan ook daarna de

²⁵² J. Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden*, 39.

²⁵³ De Zweedse *Riksråd* was het hoogste adviesorgaan voor de Zweedse monarchen en bestond uit leden van de Zweedse adel.

²⁵⁴ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 113.

²⁵⁵ *Ibidem*, 115.

²⁵⁶ *Ibidem*.

²⁵⁷ *Ibidem*.

inkomsten verkreeg van het ijzerwerk Forsmark²⁵⁸, dat ik nu nog possideer en bezit; maar ik verneem met leedwezen, dat (hoewel dit het allereenigste is, dat ik ooit voor mijne langdurige, trouwe en onderdanigste diensten heb ontvangen) dit mij zal worden ontnomen en weder tot de revenuen van Uwe Kon. Mt.'s [Koning Karel XI] kroon zal worden gebracht.²⁵⁹

Appelboom werd in het begin van de jaren zestig van de zeventiende eeuw gedwongen een gedeelte van zijn inkomsten terug te geven aan de Zweedse staat. Het inleveren van het 'ijzerwerk', dat hem geschonken was door vorstin Christina, was onderdeel van de *reduktion* politiek van het regentschap. Het was het regentschap echter te veel gevraagd om de *reduktion* volledig door te voeren. Niet alleen werden de regenten uit het regentschap daardoor zelf te veel geraakt, het was ook onmogelijk voor het regentschap zo'n beleid uit te voeren ten tijde van een steeds sterker wordende aristocratie.²⁶⁰ Dit zorgde ervoor dat het regentschap er niet in slaagde de financiële problemen volledig op te lossen, waardoor er gezocht moest worden naar alternatieven.

Het gebrek aan financiële middelen had voor Zweden als gevolg dat het, in tegenstelling tot de tijden van Karel X, geen agressieve buitenlandse politiek meer kon nastreven. Vrede was niet alleen gewild, maar was ook noodzakelijk om de staat financieel op de been te houden. Het gebrek aan geld zorgde ervoor dat Zweden er niet meer eigenhandig in slaagde een fatsoenlijk leger op de been te brengen dat kon concurreren met andere grote mogendheden, zoals Engeland, Frankrijk en de Republiek.²⁶¹ Een agressieve buitenlandse politiek was daarmee uitgesloten, maar ook het waarborgen van neutraliteit was daardoor in de praktijk lastig vol te houden. Zweden was één van de staten die garant stond voor de Vrede van Westfalen en de taak had deze vrede en het machtsevenwicht in Europa in stand te houden.²⁶² Het gebrek aan geld voor een groot leger had als gevolg dat Zweden dit niet meer kon waarborgen. De militaire grootmacht Zweden, zoals het land zichzelf in de Dertigjarige oorlog en Noordse oorlog bewezen had, dreigde ten onder te

²⁵⁸ Hiermee doelt Appelboom op de plaats Forsmark in Zweden, waar veel ijzererts gewonnen werd; de inkomsten van deze plek zijn dus voor een periode voor Appelboom geweest.

²⁵⁹ Kernkamp, 'Memoriën van den Zweedschen resident', 310.

²⁶⁰ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 115-116.

²⁶¹ Roberts, *Sweden as a Great Power*, 173.

²⁶² *Ibidem*, 172-173.

gaan en was daardoor op zoek naar financiële middelen. Uiteindelijk vond het regentschap deze financiële middelen in de vorm van een subsidiepolitiek.

Deze subsidiepolitiek werd volbracht met de hulp van andere Europese mogendheden. Het nieuwe buitenlandse beleid hield in dat staten door middel van subsidies aan Zweden het Zweedse leger, in vreedstijd, op de been hielden.²⁶³ In ruil voor deze subsidies werd Zweden een bondgenoot en gebruikte het zijn leger om deze bondgenoot bij te staan ten tijde van gevaar. Welk land deze subsidies betaalde en dus de nieuwe bondgenoot werd, deed er voor het regentschap weinig toe.²⁶⁴ Hoewel dit beleid de nodige gevaren met zich mee bracht, was het voor Zweden een relatief makkelijke methode om aan financiële middelen te komen.²⁶⁵ Op deze manier slaagde het regentschap er in een belangrijke speler te blijven op het Europese speelveld en de status van militaire grootmacht te behouden, ondanks dat de staat geen geld had. Eén van de bekendste voorbeelden van deze subsidiepolitiek was de Triple Alliantie van 1668 tussen Engeland, de Republiek en Zweden. Op initiatief van Johan de Witt werd er een defensieve alliantie gesloten tussen deze drie mogendheden om Franse agressiviteit af te schrikken, waarbij Zweden zich aansloot bij deze alliantie vanwege de subsidie die hun beloofd werd.²⁶⁶

Het voorstel voor de Triple Alliantie met Engeland en de Republiek werd echter in eerste instantie, ondanks de belofte van een grote subsidie, met gematigd enthousiasme ontvangen in het regentschap. Het voorstel bracht een splitsing in het regentschap; de ene helft zag meer in een verbond met Frankrijk, terwijl de andere helft een voorkeur had voor de Triple Alliantie. Frankrijk was al decennia een belangrijke bondgenoot van Zweden. De Republiek en Engeland, daarentegen, waren de laatste jaren grote concurrenten geweest in de Oostzee en met name met de Republiek waren de betrekkingen sinds de oorlog van 1658 zeer bekoeld.²⁶⁷ De Republiek was direct verantwoordelijk geweest voor het falen van de Zweedse koloniale plannen aan de Afrikaanse westkust en in Noord-Amerika én was een alliantie aangegaan met Denemarken, de aartsvijand van Zweden. Uiteindelijk werd het debat in het regentschap toch beslist in het voordeel van de Triple Alliantie.²⁶⁸ Zowel de mogelijkheid om de banden met Engeland aan te halen, als de grote subsidies die

²⁶³ Roberts, *Sweden as a Great Power*, 173.

²⁶⁴ Ibidem.

²⁶⁵ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 116.

²⁶⁶ Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden*, 115-117; Voor meer informatie over de Triple Alliantie, zie: Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden*.

²⁶⁷ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 116.

²⁶⁸ Ibidem.

ermee gepaard gingen²⁶⁹, gaven de doorslag en op 23 januari 1668 werd de Triple Alliantie getekend.²⁷⁰ Aan dit verbond waren uitgebreide diplomatieke onderhandelingen in Den Haag vooraf gegaan.

Voor Zweden werden deze onderhandelingen verricht door de buitengewoon ambassadeurs de Graaf van Dohna en Harald Appelboom. Het tweetal waren de hoofdrolspelers in een serie buitengewone ambassades, die Zweden vanaf het voorjaar van 1665 naar de Republiek stuurde.²⁷¹ Appelboom begon in 1665 met onderhandelen en werd vanaf het voorjaar van 1667 bijgestaan door Dohna. Het hoofddoel van deze ambassades was in eerste instantie de financieel nadelige *elucidaties* uit het verdrag van Roskilde te heronderhandelen en de banden met de rijke Republiek aan te halen.²⁷² Dit laatste werd vooral gedaan met oog op de subsidiepolitiek van het regentschap. Met de zending van Dohna begonnen de onderhandelingen voor de Zweedse toetreding tot de Triple Alliantie, waardoor de verbeterde betrekkingen tussen de Republiek en Zweden, die verbeterd waren door de inzet van Appelboom, in de praktijk gebracht.²⁷³

De buitengewone ambassade was het hoogtepunt in Appelbooms diplomatieke carrière. De ambassade gaf Appelboom de mogelijkheid zelf politieke situaties te beoordelen en te handelen naar zijn eigen bevindingen.²⁷⁴ Daarnaast zorgden de onderhandelingen over de Triple Alliantie ervoor dat de Zweed zich gemakkelijker tussen de hoge politieke kringen in Den Haag kon manoeuvreren. Zo dateren bijvoorbeeld de meeste brieven die Appelboom naar Johan de Witt schreef van na de aanstelling van de buitengewoon ambassade.²⁷⁵ De secretaris van Appelboom bracht zelfs, op opdracht van de *extraordinaris* ambassadeur, een bezoek aan het huis van De Witt.²⁷⁶ Dit betekende echter niet dat Appelboom en De Witt op goede voet stonden met elkaar; ontwikkelingen rondom de Zweeds-Nederlandse oorlog van 1658 had ervoor gezorgd dat beide heren een

²⁶⁹ Deze subsidie omvatte een totaalbedrag van 480.000 rijksdaalders.

²⁷⁰ Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden*, 117.

²⁷¹ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 492-494.

²⁷² Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden*, 107-108.

²⁷³ *Ibidem*, 105.

²⁷⁴ Brief De Witt aan Van Beuningen, 25 november 1666, in: H. Scheurleer ed., *Brieven, geschreven ende gewisselt tusschen de Heer Johan de Witt, raedt-pensionaris en groot-segelbewaerder van Hollandt en West-Vrieslandt; Ende de gevolmagtigden van den staedt der Vereenigde Nederlanden, in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz. Beginnende met den jaere 1652 tot het jaer 1669 incluyt. Tweede deel. Synde de verdere negociatien van den Heer C. van Beuningen, in Vranckrijck; Ende die van den Heer P. de Groot, in Sweden* (Hierna: *Brieven, geschreven ende gewisselt. Tweede deel*) (Den Haag 1723) 393-395.

²⁷⁵ NL/NA/3.01.17, inv. nr. 2089.

²⁷⁶ Brief De Witt aan Van Beuningen, 25 november 1666, in: *Brieven, geschreven ende gewisselt. Tweede deel*, 393-395.

afkeer aan elkaar hadden.²⁷⁷ Waar de diplomatieke carrière van Harald Appelboom in 1657 nog wankelde, was zijn positie nog geen tien jaar later gestegen naar de hoogste diplomatieke rang. Dat uitgerekend de spion Appelboom gepromoveerd werd tot *extraordinaris* ambassadeur was niet op toeval berust.

Tegelijkertijd was het, net als bij zijn benoeming tot gezant, niet vanzelfsprekend dat Appelboom de promotie kreeg. Er zijn meerdere argumenten op te brengen waarom de Zweed niet geschikt was voor de functie. Ten eerste was de Zweed pas vrij recent, in 1645, weer toegetreden tot Zweedse adel. In de zoektocht naar een buitengewoon ambassadeur was het gebruikelijk om een ambassadeur te kiezen wiens status goed genoeg was om de staat te vertegenwoordigen, dit hield in dat voornamelijk edellieden de hoogste diplomatieke functie toebedeeld kregen.²⁷⁸ Doordat Appelboom pas twintig jaar heringetreden was in de Zweedse adel, is de kans aanwezig dat hij geen hoge positie in de adellijke kringen bezat en daardoor minder geschikt was om deze ambassade uit te voeren. Ten tweede liet de gezondheid van Appelboom in de beginjaren zestig te wensen over, getuige de klaagzang in zijn memorie en een badkuur naar Spa en Aken. Ten derde had Appelboom concurrentie van andere Zweedse agenten. Peter Trotzig was een belangrijke Zweeds agent die vooral op cultureel gebied furore maakte. De Zweedse monarchie en de Zweedse adel waren onder de indruk van zijn kennis op het gebied van architectuur.²⁷⁹ Johan Philip Bommert Silvercroon, met wie Appelboom in 1652 al concurreerde over de positie van gezant, was ook in 1665 nog in beeld bij de Zweedse machtshebbers. Silvercroon had zich in de jaren na 1652 bezig gehouden met de Zweedse koloniale affaires én had Appelboom waargenomen tijdens zijn badkuren.²⁸⁰ Beide heren hebben zich, tot zover bekend is, tijdens hun carrières niet bezig gehouden met spionage. Ten vierde stond Appelboom, en dit was misschien wel de belangrijkste reden waarom de Zweed niet geschikt was voor de promotie, uiteraard bekend als spion. Het incident van 1657 had ervoor gezorgd dat Appelboom Zweden niet vlekkeloos kon representeren en dat hij niet volledig werd vertrouwd in de Republiek. Desalniettemin besloot het regentschap dat Appelboom geschikt was Zweden te dienen als buitengewoon ambassadeur.

²⁷⁷ R. Downing en G. Rommelse, *A fearful gentleman, Sir George Downing in the Hague, 1658-1672* (Hilversum 2011) 64.

²⁷⁸ Black, *A History of Diplomacy*, 71.

²⁷⁹ Noldus, 'Dealing in politics and art', 221-222.

²⁸⁰ Römelingh, *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden*, 29.

Portretten van Graaf Karel Gustaaf Wrangel en Magnus Gabriel de la Gardie. Het portret van Wrangel is geschilderd door Mattheüs Marian in 1662; De schilder en het jaartal van De la Gardie's portret is onbekend.

Bron: *Wikimedia Commons*

Net als Karel X in 1657, concludeerde het regentschap in 1665 dat de diplomatieke en spionagekwaliteiten van de ‘*double agent*’ belangrijker waren dan zijn representativiteit. De diplomatieke kwaliteiten van de Zweed waren waardevoller dan de schade die hij berokkende met zijn status als spion. Het regentschap kwam tot deze conclusie, omdat zij persoonlijk al jaren profiteerde van de voordelen die Appelbooms activiteiten met zich mee brachten. Het regentschap bestond in 1665 namelijk uit, onder anderen, Magnus Gabriel de la Gardie en Graaf Karel Gustaaf Wrangel. Beide heren hadden jarenlang hulp gekregen van Appelboom op het gebied van privé zaken, bijvoorbeeld bij de inrichting van het *Sklokloster Slott*, en staatszaken. Magnus Gabriel de la Gardie was kanselier en daarmee de leider van het regentschap. Hij was de dominante figuur van het regentschap en drukte heel bewust zijn persoonlijke stempel op het beleid.²⁸¹ Graaf Gustaaf Wrangel vulde de positie in van rijksmaarschalk, wat betekende dat hij aan het hoofd stond van de Zweedse oorlogsraad.²⁸² Deze twee bekenden van Appelboom bezaten daarmee belangrijke posities in het regentschap en hadden in die functie medezeggenschap over de Zweedse diplomatieke posities. Zij speelden als onderdeel van

²⁸¹ Lockhart, *Sweden in the Seventeenth Century*, 114.

²⁸² Losman, *Carl Gustaf Wrangel och Europa*, 41.

het regentschap een belangrijke rol in de benoeming van de Zweedse buitengewone ambassade naar de Republiek in 1665.

Machthebbers zochten over het algemeen diplomaten uit die loyaal waren en te vertrouwen waren.²⁸³ De leden van het regentschap, wie als adel in een monarchie al een zwakkere machtsbasis hadden, zullen hier niet anders in zijn geweest. De verstandshouding tussen Appelboom, De la Gardie en Wrangel zal van doorslaggevende betekenis zijn geweest in Appelbooms benoeming. De cliënt Appelboom had door de jaren heen zijn patronen, De la Gardie en Wrangel, tevreden gesteld met boeken, kunst en, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Trotzig, vooral met illegale inlichtingen. Op deze manier had Appelboom het vertrouwen van de leden van de Zweedse adel gewonnen en stond de Zweedse gezant er goed op bij zijn patronen. De buitengewone ambassade van 1665 was voor De la Gardie en Wrangel de uitgelezen mogelijkheid Appelboom te belonen voor zijn jaren als spion en voor de moeilijkheden die hem dat opgeleverd hadden. Door middel van het vergeven van de positie van *extraordinaris* ambassadeur betaalde het regentschap Appelboom terug voor zijn inzet voor de Zweedse adel.

Spionage zorgde er mede voor dat Appelboom benoemd was tot buitengewoon ambassadeur. Uiteraard bezat Appelboom, naast spionage, nog meer kwaliteiten die hem geschikt maakten voor de functie. De Zweed was, bijvoorbeeld, in zijn jaren als agent en gezant in de Republiek zeer bekend geraakt met de Staatse politiek. Hij was op de hoogte van de Zweeds-Staatse betrekkingen en wist hoe er onderhandeld diende te worden met de regenten in Den Haag. Het waren echter zijn illegale inlichtingen die ervoor zorgden dat Appelboom boven andere kandidaten uitstak. Spionage was een effectief middel gebleken om belangrijke politieke informatie in te winnen en deze inlichtingen werden zeer gewaardeerd door de Zweedse machtshebbers. Als *extraordinaris* ambassadeur bleef Appelboom, weliswaar in mindere mate, illegaal verkregen stukken doorsturen naar Zweden.²⁸⁴ Hoewel hooggeplaatste diplomaten over het algemeen minder bewegingsruimte hadden om tot illegale activiteiten over te gaan, bleef Appelboom zich bezig houden met spionage.²⁸⁵ Dit duidt erop dat hij zichzelf in een goed daglicht wilde blijven zetten ten opzichte van zijn patronen, het regentschap, én dat hij wist dat spionage daarvoor het beste middel was.

²⁸³ Black, *A History of Diplomacy*, 73.

²⁸⁴ SE/RA/2109/I, inv nr. 75.

²⁸⁵ De Bruin, *Geheimhouding en verraad*, 65.

Tot aan zijn overlijden in 1674 verbleef Appelboom in de Republiek als buitengewoon ambassadeur.²⁸⁶ Na zijn overlijden werd de Zweed begraven in Den Haag om enige tijd later overgebracht te worden naar Zweden:

‘Het Lichaem van den Heer Appelboom is met de gewoonlijcke ceremonien wel in de Klooster-Kerck ter Aerde ghebracht, doch sal in ’t eerst van de aenstaende Maent Mey na Sweden getransporteert worden.’²⁸⁷

De Zweed had zich in 23 jaar opgewerkt van commercieel agent tot buitengewoon ambassadeur. Vanwege zijn spionageactiviteiten wist Appelboom zich te onderscheiden van andere Zweedse agenten en zich in een goed daglicht te zetten bij zijn patronen. In ruil voor illegale inlichtingen beloonde de Zweedse machtshebbers Appelboom tot twee maal toe met promotie, ook toen Appelboom publiekelijk bekend stond als spion. In plaats van dat Appelboom terughoudend omging met zijn spionageactiviteiten, probeerde de Zweedse diplomaat volop te profiteren van zijn illegale handel. Spionage was voor Appelboom geen obscuur onderdeel van de zeventiende-eeuwse achterkamerpolitiek, maar juist een ideaal hulpmiddel in zijn ambitie voor grotere diplomatieke carrière.

²⁸⁶ Schutte, *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers*, 492-494.

²⁸⁷ *Amsterdamsche courant*, 31 maart 1674.

Conclusie

Historisch onderzoek naar de verbanden tussen spionage en diplomatie is voor lange tijd zeer beperkt geweest. Historici legden de aandacht op andere aspecten van de vroegmoderne diplomatie of namen aan dat er te weinig primair bronmateriaal aanwezig was voor zulk onderzoek. Tegenwoordig heeft er een verschuiving plaatsgevonden in de geschiedschrijving van de vroegmoderne diplomatie en is er onder andere steeds meer aandacht gekomen voor het concept spionage en daarmee ook voor het concept spionage in combinatie met diplomatie.

Pas in de laatste dertig jaar heeft deze grote verandering plaatsgevonden met onder andere grote onderzoeken van Alan Marshall, Guido de Bruin en Nadine Akkerman. Deze historici hebben, ieder op zijn of haar eigen manier, een nieuwe invalshoek gegeven aan de historiografie van de betrekkingen tussen diplomatie en spionage. Allen sloten met hun invalshoek aan bij de historiografische stroming van de *New Diplomatic History*. Deze onderzoeken hebben daarmee in de eerste plaats laten zien dat er met betrekking tot diplomatie en spionage, ondanks de grote onderzoeken die er al wel geweest zijn, nog veel onderwerpen zijn die meer aandacht verdienen en dat het onderzoek naar de verbanden tussen diplomatie en spionage nog lang niet afgerond is. In de tweede plaats hebben de werken van Marshall, De Bruin en Akkerman dus aangetoond dat er meer primair bronnenmateriaal beschikbaar is voor het onderzoek naar spionage dan er in eerste instantie werd gedacht. Onderzoek naar dit primair bronnenmateriaal biedt de mogelijkheid nieuwe invalshoeken te analyseren en de eerdere grote onderzoeken te toetsen, waardoor er nieuwe inzichten kunnen ontstaan op het gebied van vroegmoderne diplomatie en spionage. Dit is tot uiting gekomen in dit onderzoek naar de Zweedse diplomaat Harald Appelboom. Met behulp van primair bronmateriaal uit het Riksarkivet te Stockholm is naar voren gekomen dat de omschreven historische consensus van Marshall en Akkerman niet overeenkomt met de diplomatieke carrière van Appelboom.

Deze scriptie draagt op drie manieren bij aan de huidige historiografie van de vroegmoderne diplomatie en spionage. In de eerste plaats laat dit onderzoek zien dat de ideeën van Marshall, die recent door Akkerman zijn overgenomen, over spionerende diplomaten niet volledig zijn. Het onderzoek toont aan dat spionerende diplomaten zich niet tot achterkamerpolitiek beperkte en dat deze diplomaten niet alleen maar in de schaduw leefden. Diplomatie en spionage konden ook in de openbaarheid samengaan. Veel diplomaten zullen hun spionageactiviteiten geheim hebben willen houden, net als Marshall en Akkerman

betogen, maar dit was niet voor elke diplomaat noodzakelijk, zo wijst de carrière van Harald Appelboom uit. Daarnaast wekt het onderzoek naar de Zweedse diplomaat het vermoeden dat de ideeën van Marshall en Akkerman, die voornamelijk vroegmodern Engeland beslaan, niet voor elke staat in vroegmodern Europa maatgevend waren. Het is mogelijk dat de diplomatieke standaarden op het gebied van geheimhouding bij een grote mogendheid als Engeland, waar spionage geheim moest blijven, verschilden van de diplomatieke standaarden op het gebied van geheimhouding bij een kleinere mogendheid als Zweden, waar een geopenbaarde spionerende diplomaat als Appelboom geaccepteerd werd.

Ten tweede draagt dit onderzoek bij aan de geschiedschrijving van de geheimhouding in de Republiek. Een gedetailleerd onderzoek naar de spionageactiviteiten van één van de belangrijkste Zweedse diplomaten in de Republiek geeft een beter inzicht in de Staatse geheimhouding. De analyse van Appelbooms spionagemethoden laat zien dat de diplomaat direct invloed probeerde uit te oefenen op de gang van zaken in de Republiek en op verschillende niveaus het staatsbestel wilde ontregelen. Deze analyse is van extra belang, omdat het onderwerp van de geheimhouding in de Republiek de laatste jaren weinig aandacht heeft gekregen. Het laatste grote werk over dit onderwerp dateert uit 1995 en is van De Bruin. Hoewel het boek van De Bruin veelomvattend is, is het niet zonder lacune. Gezien de omvang van het onderwerp, is het niet verwonderlijk dat het boek nog voldoende ruimte over laat voor verder onderzoek. Dit onderzoek naar Appelboom vult deze ruimte gedeeltelijk in.

Als laatste levert dit onderzoek een bijdrage aan de kennis over het leven van Harald Appelboom. Waar de Zweedse diplomaat tot op heden vooral bekend stond als kunst- en boekhandelaar, concludeert deze scriptie dat ook zijn handel in politieke inlichtingen van groot belang is geweest. Appelboom was duidelijk een *'double agent'*, die ook spionage kon toevoegen aan zijn repertoire. Appelbooms spionageactiviteiten speelden een rol in de betrekkingen tussen Zweden en de Republiek en droegen bij aan het verloop van Appelbooms diplomatieke carrière. Zijn illegaal verkregen inlichtingen, die gedeeld werden met de Zweedse monarchie en de Zweedse adel, hadden als gevolg dat Appelboom zich onderscheidde van andere Zweedse agenten en diplomaten. De Zweed was zich zeer bewust van de waarde van zijn spionageactiviteiten, waardoor spionage een belangrijke factor werd in Appelbooms diplomatieke carrière.

Dat de diplomatieke carrière van Appelboom gekenmerkt werd door spionage, kwam onder andere doordat de Zweed resideerde in de Republiek. De inefficiënte geheimhouding in de Republiek was een belangrijke voorwaarde voor Appelbooms spionageactiviteiten. Het staatsbestel van de Republiek maakte mogelijk dat de Zweedse diplomaat kon voldoen aan de

groeïende vraag naar politieke informatie vanuit zijn vaderland. Dit staatsbestel zorgde ervoor dat veel personen bekend waren met de politieke gang van zaken en dat een aanzienlijk aantal personen in het bezit kon komen van staatstukken over generaliteitszaken. Doordat tegelijkertijd de vraag naar informatie in Europa, en dus ook in Zweden, toenam, werd Appelbooms diplomatieke taak van het verzamelen van informatie van een steeds groter belang.

Deze ontwikkeling kwam al tot uiting tijdens Appelbooms agentschap in de Republiek. In deze positie, die Appelboom verkreeg vanwege zijn familieachtergrond en zijn economische kennis, breidde de Zweed zijn netwerk uit en vervulde hij meerdere functies. Belangrijke Zweedse edellieden, zoals Graaf Karel Gustaaf Wrangel en Magnus Gabriel de la Gardie, hadden, ook privé, goede betrekkingen met Appelboom en onderhielden met de Zweedse gezant een uitgebreide correspondentie. Onder andere voor hen hield Appelboom de Staatse economie in de gaten, handelde hij in kunst en boeken én verkreeg hij op legale en illegale wijze politieke informatie. Op deze manier slaagde Appelboom erin indruk te maken op de machthebbers in Zweden. Met name koningin Christina was onder de indruk en onderhield een goede band met Appelboom. De goede betrekkingen die de Zweed had met de Zweedse machtshebbers en edellieden hielpen mee dat in 1652 Appelboom aangewezen werd als de nieuwe gezant in de Republiek. De kwaliteiten die hij had getoond tijdens zijn agentschap hadden de Zweed in fauteur gebracht bij zijn patronen en hadden ervoor gezorgd dat Appelboom boven andere kandidaten uitstak. In ruil voor zijn culturele handelingen en zijn politieke inlichtingen werd Appelboom beloond met een verbeterde diplomatieke positie. Deze promotie liet Appelboom zien dat zijn spionageactiviteiten van grote waarde konden zijn, zowel voor de Zweedse staat als voor hemzelf. Onder de nieuwe vorst, Karel X, gebruikte de Zweed zijn nieuwe positie om het aantal inlichtingen te verdubbelen.

Ten tijde van de Noordse oorlog nam het belang voor de Zweedse machtshebbers in een betrouwbare en uitgebreide inlichtingenstroom toe. Appelbooms informatievoorziening werd daarmee nog belangrijker en de Zweedse gezant verkreeg met zijn spionageactiviteiten grotere invloeden op het diplomatieke speelveld. Het ontstaan van de Noordse oorlog zorgde ervoor dat Appelbooms spionageactiviteiten kwantitatief toenamen. Het aantal inlichtingen van zijn hand verdubbelde en hij probeerde door middel van spionage Zweden te helpen in zijn strijd tegen de Republiek. Zijn persoonlijke kwaliteiten, corrupte regenten in de Republiek en vooral een grote som geld maakten het mogelijk dat Appelboom kon infiltreren voor de Zweedse staat.

Appelbooms spionageactiviteiten stonden echter niet op zichzelf. Spionerende diplomaten zijn een bekend fenomeen in de zeventiende-eeuwse diplomatie, waarvan de historiografie al meerdere voorbeelden heeft gegeven. De Zweedse gezant onderscheidde zich echter van veel van deze diplomaten door ook na zijn bestempeling als spion te blijven saboteren. Appelboom zag in dat hij met zijn spionage een belangrijke dienst leverde en dat deze dienst hem persoonlijke voordelen kon opbrengen. Het incident uit 1657 deed daar niets aan af. Doordat zowel Zweden als de Republiek uiteindelijk accepteerde dat Appelboom een spionerende diplomaat was, kwam zijn diplomatieke positie nauwelijks in geding. Hoewel spionerende diplomaten vooral beschreven zijn als opererende in de schaduw, laat de carrière van Appelboom zien dat spionerende diplomaten meer bewegingsruimte hadden dan tot nu toe werd verondersteld. Een openbaring als spion hoefde weinig gevolgen te hebben voor de diplomatieke positie van de diplomaat en hoefde er niet voor te zorgen dat de spionageactiviteiten ophielden. In het geval van Appelboom speelde zijn functie als spion zelfs een belangrijke rol in het verloop van zijn diplomatieke carrière. Voor de Zweedse diplomaat was spionage meer dan het verkrijgen van een inkomen en meer dan een onderdeel van het diplomatieke spel van de zeventiende eeuw; spionage was voor Appelboom een onderdeel in zijn zoektocht naar een verbeterde diplomatieke positie. In hoeverre deze vergrote bewegingsruimte ook van toepassing was op andere spionerende diplomaten en of deze vergrote bewegingsruimte specifiek verbonden was aan de staat van geheimhouding in de Republiek zijn interessante vragen die mogelijkheden bieden tot een vervolgonderzoek.

De promotie tot buitengewoon ambassadeur was het kroonstuk op Appelbooms diplomatieke carrière. Begonnen als commercieel agent, slaagde de Zweed erin om door middel van patronage zichzelf op te werken tot de hoogste diplomatieke functie. De promotie was het resultaat van een uitgebreid en divers netwerk, waarbij Appelboom de vruchten plukte van jarenlange samenwerking met verschillende onderdelen van de Zweedse adellijke stand. In ruil voor persoonlijke voordelen en wederdiensten leverde deze ‘*double agent*’ informatie, kunst en vooral illegale inlichtingen aan zijn patronen, waarbij het leveren van de inlichtingen een belangrijke reden was voor de goede verstandshouding die Appelboom creëerde met deze patronen. Twee van de patronen, die Appelboom zowel privé als op politiek gebied jarenlang gesteund had, beloonden hem voor zijn inspanningen in 1665 met de positie van *extraordinaris* ambassadeur.

Archivalia:

Stadsarchief Amsterdam (SA) te Amsterdam:

‘1 Sep 1644 – 30 Sep 1646’, Inventaris van het Archief van de Burgerlijke Stand: doop-, trouw- en begraafboeken van Amsterdam (5001), ‘Huwelijksregisters’, inv. nr. 678.

‘1 Mei 1649 – 31 Jul 1650’, Inventaris van het Archief van de Burgerlijke Stand: doop-, trouw- en begraafboeken van Amsterdam (5001), ‘Huwelijksregisters’, inv. nr. 467.

‘Oud nr. W. 27 april 1645 – 9 juni 1646’, Inventaris van het Archief van de Schepenen(5062), ‘kwijtscheldingsregisters’, inv. nr. 41.

Nationaal Archief(NA) te Den Haag:

‘N.N. Appelboom’, Johan de Witt, Raadpensionaris van Holland(3.01.17), ‘Particuliere missiven’, inv. nr. 2089.

‘Onderschepte brieven van de Zweedse resident in de Republiek, Harald Appelboom, strekkende tot nadeel van Denemarken en de Republiek, en stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met deze brieven’, Staten-Generaal (1.01.02), ‘De Loketkas en de Secrete kas van de Staten-Generaal’, inv. nr. 12585.25.

Riksarkivet(RA) te Stockholm:

‘Brev till Kungl. Maj:t 1647’, Diplomatica Hollandica (SE/RA/2109), ‘Svenska beskickningars till Holland brev och arkiv’, inv. nr. 18.

‘Brev till Kungl. Maj:t 1652’, Diplomatica Hollandica (SE/RA/2109), ‘Svenska beskickningars till Holland brev och arkiv’, inv. nr. 30.

‘Brev till Kungl. Maj:t 1657’, Diplomatica Hollandica (SE/RA/2109), ‘Svenska beskickningars till Holland brev och arkiv’, inv. nr. 46.

‘Brev till Kungl. Maj:t 1662’, Diplomatica Hollandica (SE/RA/2109), ‘Svenska beskickningars till Holland brev och arkiv’, inv. nr. 63.

‘Brev till Kungl. Maj:t 1667’, Diplomatica Hollandica (SE/RA/2109), ‘Svenska beskickningars till Holland brev och arkiv’, inv. nr. 75.

Kranten:

Amsterdamsche Courant

Tijdinghe uyt verscheyde quartieren

Bronnenuitgaven:

Kernkamp, G.W., 'Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 26 (1905) 306-375.

Scheurleer, H., ed., *Brieven, geschreven ende gewisselt tusschen de Heer Johan de Witt, raedt-pensionaris en groot-segelbewaerder van Hollandt en West-Vrieslandt; Ende de gevolmagtigden van den staedt der Vereenigde Nederlanden, in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz. Beginnende met den jaere 1652 tot het jaer 1669 inclus. Tweede deel. Synde de verdere negociatien van den Heer C. van Beuningen, in Vranckrijk; Ende die van den Heer P. de Groot, in Sweden* (Den Haag 1723).

Scheurleer, H., ed., *Brieven, geschreven ende gewisselt tusschen de Heer Johan de Witt, raedt-pensionaris en groot-segelbewaerder van Hollandt en West-Vrieslandt; Ende de gevolmagtigden van den staedt der Vereenigde Nederlanden, in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz. Vyfde deel. Synde de verdere Negociatien van de Heeren C. van Beuningen, N. Kaiser, G. van Slingelandt, P. Vogelsangh, en F. van Dorp, in Sweden, Denemarcken ende in Poolen* (Den Haag 1725).

Bibliografie:

Aa, A.J. van der, *Biografisch woordenboek der Nederlanden. Deel 4* (1858).

Akkerman, N., *Invisible Agents, Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain* (Oxford 2018).

Arkel, J.A. van, 'Onderzoek naar de geheime betrekkingen door klerken van Aitzema ook na diens dood met het buitenland onderhouden', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 45 (1930) 41-51.

Black, J., *A History of Diplomacy* (Londen 2010).

Bruin, G. de, *Geheimhouding en verraad. De geheimhouding van staatszaken ten tijde van de Republiek (1600-1750)* (Den Haag 1991).

Bruin, G. de, 'Buitenlands beleid en gezantschapswezen in de republiek', *Nederlands Archievenblad* 99 (1) (1995) 3-10.

Bruin, G. de, 'Het politiek bestel van de Republiek: een anomalie in het vroegmodern Europa?', *Bijdragen en Mededeelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 114(1) (1999) 16-38.

Cools, H., M. Keblusek en B.V. Noldus ed., *Your Humble Servant. Agents in Early Modern Europe* (Hilversum 2006).

Downing, R. en G. Rommelse, *A fearful gentleman, Sir George Downing in the Hague, 1658-1672* (Hilversum 2011).

Ebben, M., 'L'incident diplomatique en Staate ambassadeurs in Madrid, 1648-1672', *Leidschrift* 34:3 (Leiden 2019) 51-68.

- Fletcher, C., *Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador* (Cambridge 2015).
- Franken, M.A.M., *Coenraad van Beuningen's politieke en diplomatieke activiteiten in de jaren 1667-1684* (Groningen 1966).
- Frost, R.I., *The Northern Wars: war, state and society in northeastern Europe, 1558-1721* (Essex 2000).
- Grever, J., 'The Structure of Decision-Making in the States-General of the Dutch Republic 1660-1668', *Parliaments, Estates and Representation* 2:2 (1982) 125-153.
- Groenveld, S., *Voorlopend getij: de Nederlandse Republiek en de Engelse Burgeroorlog, 1640-1646* (Amsterdam 1984).
- Groenveld, S., *Evidente factiën in den staet. Sociaal-politieke verhoudingen in de 17^e-eeuwse Republiek der Verenigde Nederlanden* (Hilversum 1990).
- Hoorn, D. van, 'Het Redemptietractaat met Denemarken van 1651', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 27 (Amsterdam 1912) 265-279.
- Israel, J.I., *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806* (Oxford 1995).
- Keblusek, M., 'The business of news', *Scandinavian Journal of History* 28:3-4 (2003) 205-213.
- Keblusek, M., en B.V. Noldus, *Double Agents. Cultural and political brokerage in early modern Europe* (Leiden 2011).
- Kettering, S., 'Patronage in Early Modern France', *French Historical Studies* 17:4 (1992) 839-862.
- Kernkamp, G.W., 'Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 26 (1905) 290-375.
- Klein, P.W., *De Trippen in de 17^e eeuw. Een studie over het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt* (Assen 1965).
- Lockhart, P.D., *Sweden in the Seventeenth Century* (Londen 2004).
- Losman, A., *Carl Gustaf Wrangel och Europa: studier i kulturförbindelser kring en 1600-talsmagnat* (Stockholm 1980).
- Marshall, A., *Intelligence and espionage in the Reign of Charles II, 1660-1685* (Cambridge 1994).
- Murdoch, S., 'Oxenstierna's Spies: Sir James Spens and the Organisation of Covert Operations in Early Seventeenth-century Sweden' in: D. Szechi ed., *The Dangerous Trade: Spies, Spymasters and the making of Europe* (Dundee 2010).
- Noldus, B.V., 'Dealing in politics and art: Agents between Amsterdam, Stockholm and Copenhagen', *Scandinavian Journal of History* 28:3-4 (Londen 2003).
- Noldus, B.V., 'An "Unvergleichbarer Liebhaber": Peter Spierinck, the art-dealing diplomat', *Scandinavian Journal of History* 31(2) (Londen 2006) 173-185.
- Noordam, N.F., *De Republiek en de Noordse Oorlog, 1655-1660* (Assen 1940).

- Pettegree, A., en A. der Weduwen, *The Bookshop of the World. Making and Trading Books in the Dutch Golden Age* (New Haven 2019).
- Postma, M., *Coenraad van Beuningen en Johan de Witt, correspondentie ten tijde van de Noordse Oorlog (1655-1660)* (Utrecht 2006).
- Prud'homme van Reine, R., *Opkomst en Ondergang van Nederlands Gouden Vloot. Door de ogen van de zeeschilders Willem van de Velde de Oude en de Jonge* (Amsterdam 2009).
- Remmerswaal, R., *De Haagse Diplomaat. Een onderzoek naar de geografische spreiding en inrichting van ambassadewoningen in Den Haag* (2018).
- Roberts, M., *Sweden as a Great Power, 1611-1697. Government, Society, Foreign Policy* (Londen 1968).
- Rowen, H.H., *John de Witt. Grand Pensionary of Holland, 1625-1672* (Princeton 1978).
- Römelingh, J., *De Diplomatieke Betrekkingen van de Republiek met Denemarken en Zweden, 1660-1675* (Amsterdam 1969).
- Schöffner, I., *Veelvormig Verleden. Zeventien studies in de Vaderlandse Geschiedenis* (Amsterdam 1987).
- Schutte, O., *Repertorium der Buitenlandse Vertegenwoordigers, Residerende in Nederland 1584-1810* ('s-Gravenhage 1983).
- Tengström, J.J., *Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver Finska Universitetets* (Helsinki 1836).
- Thomson, E., 'For A Comparative History of Early Modern Diplomacy: Commerce and French and Swedish emissarial cultures during the early 17th century', *Scandinavian Journal of History* 31(2) (Londen 2006) 151-172.
- Waterbolk, E.H., *Proeven van Lieuwe van Aitzema, 1600-1669: opstellen, voortgekomen uit een werkcollege onder leiding van E.H. Waterbolk* (Leeuwarden 1970).
- Watkins, J., 'Toward a new diplomatic history of medieval and early modern Europe', *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38 (2008).
- Wrangel, E., *De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden op het gebied van letteren en wetenschap, voornamelijk gedurende de zeventiende eeuw* (Leiden 1901).